

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา นาคสกุล และคณะ. การใช้ภาษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
เคล็ดไทย, 2521.

กุสุมา รัชภมณี. การอ่านวรรณคดีไทย หน่วยที่ 11. ใน เอกสารการสอนวิชาภาษาไทย :
การอ่านภาษาไทย (หน่วยที่ 8 - 15). หน้า 654 - 692. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2534.

กุสุมา รัชภมณี. สี่นวรรณคดีชุด วรรณกรรมแสนวิเศษภาค ๑. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม,
2536.

กุลลาภ มัลลิกขมาส. ลักษณะทั่วไปของวรรณคดีไทย. ใน สรุปผลการสัมมนาวรรณคดีไทย.
กรุงเทพฯ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2521.

_____. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.

คมคาย นิลประไพสสร. บทละครว่าเป็นวรรณคดีหรือไม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทอักษรศาสตร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2497. (อัดสำเนา)

คำให้การของขุนหลวงหาวัด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2515.

คำให้การชาวกรุงเก่า. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2510.

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ขมหม่อมพระบรมราชาธิบาย ภาคที่ 2 ทมวดราช
ประเพณีโบราณ. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในการมาบนกิจศพ ร่องเสวกตรีภระจำง ดันตริก,
1 เมษายน 2501).

จุฬทัศน์ พยามรานนท์. ศิลปกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.
(พิมพ์เสนอในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมราชวงศ์สุรวงศ์วิวัฒน์, 30 กรกฎาคม
2522).

เจตนา นาควัชร. แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดีในวรรณคดีวิจารณ์เยอรมัน ฝรั่งเศส
และอังกฤษ อเมริกานในศตวรรษที่ 20. กรุงเทพฯ : มุลินธิโครงการตำราสังคม
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2527.

- ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ. คำนิยมของสังคมไทย. ใน สังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2522.
- ตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำนานละครอิเหนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- เด่นดวง พุ่มศิริ. หนังสือใหญ่. (พิมพ์เสนอในงานศพ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม, 14 สิงหาคม 2528).
- ตรีศิลป์ บุญจรรยา. ทัศนคติความรักจากวรรณกรรม. ใน ครุปริทัศน์ (8 กุมภาพันธ์ 2526) : 18 - 25.
- ทวีศักดิ์ ส้มลิ้ม ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมลายูในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2516.
- พิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์องค์การตำราดุสิต, 2503.
- เทือก กุสุมา ณ อยุธยา. วิชาชุดครูประกาศนียบัตรครูมัธยมของครูสภา ภาษาไทย ตอน 3 ประวัติวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, 2516.
- นครสวรรค์วรรณิต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. อิเหนา. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระองค์ท่าน, 2493).
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. วิทยาวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, 2514.
- นริศรานุกูลดิวงค์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกความรู้เรื่องต่าง ๆ เล่ม 4. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดดิวงค์, 2506.
- นริศรานุกูลดิวงค์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และตำราพระราชานุญาต, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สาส์นสมเด็จพระเจ้า เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์องค์การตำราดุสิต, 2505.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. ปากไก่และใบเรือ รวมความเรียงว่าด้วยวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ต้นสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์, 2525.

- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล., แผนแนวทางวิจารณ์วิจารณ์คดีประเภทร้อยกรอง. ใน
แผนแนวทางเรียนวรรณกรรมวิจิตรและวรรณคดีวิจารณ์. นครปฐม : คณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2518).
- _____ . วิเคราะห์วรรณคดีไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.
- _____ . อ่านวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อานไทย, 2529.
- ประคอง นิฆมานเหมินทร์. นิทานพื้นบ้าน หน้าที่ 2. ใน ภาษาไทย 8 คติชนวิทยา.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531.
- ปริศนา ศิรินาม. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัวเมืองลานนาสมัยรัตนโกสินทร์
ตอนต้น. ปริญญาโทการศึกษา มหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2516.
(จัดสำเนา)
- เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- พิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. สามกรุง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยฤทธิ,
2495.
- พิทยลาภเฉลิมากร, พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. วิจารณ์เรื่องนิทานพื้นบ้านหรืออิเหนา.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2515.
- พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. กฎหมายตราสามดวง. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์องค์การตำราคุรุสภา, 2506.
- _____ . ดาหลัง เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2514.
- _____ . ดาหลัง เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2514.
- โพธิ์ชัย เควี่แก้ว. ลักษณะสังคมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่, 2515.
- рінภัย สัจจพันธ์. อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์, ม.ล. วิวัฒนาการสังคมไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา
: อารยธรรม หน่วย 1 - 5. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
2528.

- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2531.
- วิไลลักษณ์ เมฆารัตน์. วิวัฒนาการการปกครองของไทยจนถึงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาล
ที่ 5 ใน เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา : อารยธรรม หน่วย 1 - 5. นนทบุรี
: สำนักพิมพ์วิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528.
- ศรีพนม สิงห์ทอง. พระราชพิธีของกษัตริย์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เกษมสันต์การพิมพ์,
2505.
- ศักดิ์ศรี แยมน์ดดา. วรรณวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์, 2534.
- ติลปากร, กรม. ตำราแบบธรรมเนียมในราชสำนักครั้งกรุงศรีอยุธยา. พิมพ์พระราชทานใน
งานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภาพรภคินีไชย, 2493.
- _____. ตำราพิชัยสงครามคากลอน. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานศพร้อยเอกขุนวริศนิตย์ ณ เมรุวัด
มกุฏกษัตริยาราม, 22 พฤษภาคม 2510).
- _____. เรื่องราวชาติเชกและจดหมายเหตุบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 5. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ใน
งานพระราชทานเพลิงศพ นาวาอากาศตรี สมภพ สุดสุนทร, 27 สิงหาคม 2508)
- สมโรจน์ สวัสดิกุล, ท่านผู้หญิง. คุณค่าของวัฒนธรรมไทยเมื่อ 200 ปีที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์
รัชกาลที่ 2. สารสถาบันภาษาไทย. 1(มกราคม - มีนาคม 2538) : 60-61.
- สุภัตรา สุภาพ. โหราศาสตร์. ใน สังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- สุวรรณา เกரியงไกรเพชร. พระอภัยมณี : การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ :
สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย, 2518.
- เสวีพรโกเศศ. การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสภา, 2507.
- เสาวณีย์ รุจิระอัมพร-จิตต์ทวมด. วัฒนธรรมอิสลาม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ทางนา,
2535.
- แสงสุรย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. พระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งกรุงรัตนโกสินทร์. ใน
ประเพณีในราชสำนัก. (พิมพ์ฉลองพระคุณในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี
หม่อมท้าววงศ์ถวัลย์ศักดิ์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส,
23 กุมภาพันธ์ 2514).

- อนุমানราชชน, พระยา. ประเพณีเนื่องในการตาย. ใน วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของไทย
เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลังวิทยา, 2514.
- _____ . ศาสนาเปรียบเทียบ โดยเสฐียรโกเศศ (นามแฝง). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 รุ่งเรืองธรรม, 2502.
- _____ . ไสยศาสตร์. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน 5 (2505 - 2506).
 อรรถวิเชียรบุรี, งามมาตย์โท พระ. คาถานายยัน. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ณ
 เมรุวัดเทพศิรินทราวาส, 1 กุมภาพันธ์ 2513).
- อาภรณ์ อุภษณ์. พิชิลอยเรือ : ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมชาวเล กรณีศึกษาชุมชนบ้าน
หัวแหลม เกาะสันตา จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชามนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
 2532. (อัตสาเนา)

ภาษาอังกฤษ

- Cavarrubias, M. Island of Bali. Singapore : Oxford University Press,
 1972.
- Dhani Nivat, H.H. Prince Kromamun Bidyalabh Bhriyakorn. The Dalang.
 in Collected Articles. pp. 169 - 188. Bangkok : Siam Society,
 2512.
- Hooykaas, D., C. Bagus Ambara: Prince of Koripan. London : Trustees
 of the British Museum, 1968.
- Information Service Indonesia. Indonesia. Embassy of the Republic of
 Indonesia in Thailand, no date.
- Pigeaud, T.G. Literature of Java. Volume I. Netherlands : The
 Hague, Martinus Nyhoff, 1967.
- Robson, S.O. Wangbang Wideya. Netherlands : the Hague, Martinus
 Nyhoff, 1971.

- Sarkar, H.B. Legends and Romances of Java and Bali. in Indian Influence on the literature of Java and Bali. pp.338-356. Indonesia : Greater India Society, 1972.
- Sastrowardoyo S., ed. Mantri Gegulitan Alit in Authology of Asean Literatures : Pre-Islamic Literature of Indonesia. pp. 105-227. The Asean Committee on Culture and Information, 1989.
- Soebiantoro. A., and Ratnatunga M. Raden Panji. in Folk Tales of Indonesia. pp. 66-75. New Delhi : Sterling Printers, 1977.
- Soewargana, O. Literature For Children in Indonesia. Bandung Jakarta : P.T. sanggabuwana, 1978.
- Sri Moerywati, G.B. Wayang and Ramayana, Mahabarata Epics. Indonesia : Direktorat General of Tourism of the Republic of Indenesia, 1990.
- Sim, T.E. Kris. in Malaysian Panorama. pp. 6 - 10. Malaysia : Department of Information, Ministry of Information, no date.
- Winstedt, S.R. A Javanese Element. in A History of classical Malay literatures. pp.53-69. London : Oxford University Press, 1969.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

เพื่อเรื่องย่อนิทานปันทยีสานวนต่าง ๆ

1. ดาหลัง

เจ้าฟ้าหญิงกฤตทลทรงพระนิพนธ์เรื่องนี้ขึ้นเป็นบทละครในรัชสมัยของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ครึ่งกรุงศรีอยุธยา แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่สดุดีอิเหนาเหมือนกัน แต่การดำเนินความผิดแปลกจากกันมาก ปรากฏว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้โปรดฯ ให้กวีข้าราชการรวบรวมบทละครเรื่องดาหลังขึ้นอีก โดยมีเนื้อเรื่องย่อดังนี้

มีกษัตริย์วงศ์เหวาสีองค์ครองกรุงกูเรปัน ดาหา กาลัง และสิงหสำหรับตามลำดับ เมืองทั้งสี่นี้องค์ปะตาระกาหลาเป็นผู้สร้าง ท้าวกูเรปันมีโอรสกับมเหสีองค์หนึ่งองค์ปะตาระกาหลา นิรมิตกรีชจารึกนามให้ว่าระเด่นมนตริ ส่วนมเหสีเดหวิมีโอรสนามว่าจันทรชวันทนา ประไหมสุหรี ดาหาประสูติธิดาท่ามกลางกลีบดอกไม้บอบบวลเป็นนิมิตอัศจรรย์ จึงได้นามว่าบุษบาแก้วโละ มเหสีก็ประสูติธิดานามว่าบุษบาวิลิต พระธิดาทั้งสองนี้ได้ตุนาหงันไว้กับพระกุมารทั้งสองแห่งกรุงกูเรปัน ตามลำดับ ท้าวสิงหสำหรับได้โอรสกับประไหมสุหรีนามว่าจันทรชวันทนา และโอรสกับมเหสีนามว่าจันดาสำหรับ ประไหมสุหรีกาลังมีธิดานามว่าบุษบาอากง มเหสีเดหวิมีธิดานามว่าบุษบารชนา ทั้งสองนางนี้ได้ตุนาหงันกับพระกุมารทั้งสองของสิงหสำหรับตามลำดับ และต่อมาสิงหกาลังก็มีโอรส นามว่าศิริกัน

ครั้งหนึ่งระเด่นมนตริเสด็จไปล่าสัตว์ตามลำพัง ได้พบกับนางเกณบุษบาบุตรยายบิปีไร หินแม่มายชาวไร่ ก็ทรงปฏิพัทธ์และได้นางเป็นชายา ท้าวกูเรปันทรงทราบก็กริ้ว ตรัสลวงให้โอรสไปล่าสัตว์อีก แล้วให้ตามขงเสนาไปฆ่านางเสีย ระเด่นมนตริกลับมาถึงทราบว่าชายาอันเป็นที่รักสิ้นชีวิตก็เศร้าโศกยิ่งนัก พาศพนางลงแพไปเผาที่เกาะแห่งหนึ่ง แล้วปลอมองค์เป็นปันทยีสานวนปัจจุบันจุเรจโจรป่าเที่ยวรุกรานเมืองใหญ่ผ่นทั่วไป ประสันตาปลอมเป็นมิสามงาหารัดตามเสด็จด้วย ปันทยีสานวนได้พบกับนางบุษบาสำหรับซึ่งกำลังประพาसปากับท้าวบันจะร่ากันผู้เป็นบิดา เห็นนางมีรูปโฉมงดงามก็รัก พานางหนีไป ท้าวบันจะร่ากันติดตามไปหมายจะชิงนางคืน แต่เมื่อเห็นปันทยีสานวนสวมกับธิดาก็เอ็นดูเลยยกนางให้สุหร่ากันตามคำหมั้นของนาง ท้าวสัจจอนุหุ้เข้ารับกับปันทยีสานวน แต่แพ้ฤทธิ์

ถูกบันหยาฆ่าตายทั้งสององค์ ต่อมาบันหยาได้ชทายาอีกนางหนึ่งชื่อ นางกัฏฐิกาสำหรับ ธิดาท้าวปัก มาทั้นเพื่อนท้าวสังจุกหนู ราษฎรอีกเมืองหนึ่งคิดจะปราบบันหยา จึงทำอุบายเชิญบันหยาไปเหยียบเมือง เพื่อเป็นเกียรติยศแล้วชวนลงเรือประพาสเมืองบาทรุสสัน ให้บันหยาเสี่ยงบารมีด้วยการถอนศิลาจากรีก แห่งใหญ่ บันหยาถอนได้ ซากลับ เสนาของราษฎรนั้นลอบถอนลิ้มเรือให้บันหยาจมน้ำแต่ด้วยบุญญาภพ จึงหาเป็นอันตรายไม่ บันหยากับมิสามฆาทรัดถูกคลื่นซัดไปขึ้นเมืองแม่มาฆุสาตัน แล้วก็ได้เป็นสามี ของนางพญาเมืองนี้

ท้าวภูเรปันทรงทราบว่าบันหยาเสี่ยงลระตุฆาตาถึงกับจมน้ำหายไปกับกัฏฐิว เป็นยิ่งนัก จะหรั้งกษัตริย์โหลษฐุลาสาออกติดตาม เศษฐา ปลอมองค์เป็นกุดาวีราทยาโจรพายกทัพตรงไป เมืองฆงาตา ม่าระตุฆาตาตาย แล้วยกไปตีเมืองล่าสาได้หยุดประทับพักชาวอยู่ในเมืองนั้น บันหยากับมิสามฆาทรัดหนีออกจากเมืองแม่มาฆุสา เดินทางมาจนถึงกรุงดาทา ก็เข้าไปอาศัยอยู่กับยายเฒ่าเฝ้าสวนปลอมองค์เป็นดาหลังจรมิชื่อเสียงถึงกับได้เข้าไปเล่นถวายเป็นที่หนึ่งท้าวดาทา บ่อย ๆ ดาหลังแอบขึ้นไปหาพระธิดาถึงข้างใน แต่นางถือว่ามีคู่ตนาทั้นแล้ว ทั้งเป็นวงศ์กษัตริย์ จึงไม่อาจรักกับดาหลังได้ ดาหลังแกล้งทำให้นางแทงตนโดยถอดกริชออกยื่นให้ หวังจะให้เห็นาง เห็นชื่อที่จารึกอยู่ แต่นางก็ไม่มองดู ระหว่างนั้น ระตุประดาหนแต่่งทูตมาขอบุขบาก้าโละไปเป็น มเหสี ท้าวดาทากาสั่งเดือออิเหนาก็ยกนางให้และนัดวันจะอภิเชก บุขบาก้าโละเสียพระทัยมาก หารือกับดาหลัง ดาหลังพยายามถอดกริชออกวางให้นางเห็นนาม แต่นางก็ไม่มองดูอีก ดาหลังน้อย ใจพหลุณพลันออกไปบอกว่าจะลาไปป่า แต่แล้วก็ลอบมาทางระตุประดาตายในวันใกล้จะอภิเชกบุขบ บาก้าโละต้องแบหลาตามประเพณี ขณะนั้นทางกระโจนเข้าไปในกองเพลิง องค์อัยกาได้หนีรมิตดอก บัวมารับนางและสี่พี่เลี้ยงไป ส่วนดาหลังคิดว่านางสิ้นชีวิตก็เสียพระทัยถึงสลบลง พอฟื้นก็มีอาการ วิกลจริต มิสามฆาทรัดต้องพาไปอยู่ในป่าทางเมืองสิงหสำหรับ จินตระวันหนาปลอมองค์เป็นโจร ป่าชื่อมิสาหย่ง ยกทัพออกติดตามอิเหนา จนกระทั่งได้พบกันกลางป่า และได้พบกับท้าวฤดาวิทยา อีกด้วย อนุชาทั้งสองชวนบันหยาไปทรงพรตบทยอดเขาประจางัน เพื่อความเตร่าโตกและคลุ้ม คลั่งจะได้บรรเทาลง เมื่อทรงพรตได้ชั่วระยะหนึ่ง บันหยาก็ได้นางจินตหราธิดาระตุปัตตราเป็น ชายา แต่อยู่ด้วยกันไม่นานบันหยาหนีนางไป

องค์ปะตาระกาฬานิรมิตบุษบก้าโละเป็นชายาให้นามว่ามีสาประหมังกุหนึ่ง และสาปไว้ว่าจะกลับคืนเป็นหญิงต่อเมื่อได้พบกับอิเหนา ขณะนั้นระตูลูกน้องระตูประตาทนยกทัพผ่านมา เกิดวิวาทกับมิสาประหมังกุหนึ่ง มิสาประตูดายแล้วได้ครอบครองเมืองประตาทน จนกระทั่งองค์อัยกามาเข้าฝันบอกให้ทราบว่าดาหลังคืออิเหนา บัดนี้กำลังเสียชีวิตเพราะคิดถึงนาง บุษบก้าโละจึงออกติดตาม ระหว่างทางตีเมืองน้อยใหญ่เป็นจำนวนมาก แล้วทัพพลอยู่ที่เมืองปะหมันสลัดฝ่ายอนุชาทั้งสองของบันหยีออกติดตามบันหยีจากเขาประจาหั้น ได้เมืองขึ้นน้อยใหญ่ 9 แห่งด้วยกัน แล้วยกทัพไปถึงกาหลัง ดิริกันโรรสท้าวกาหลังหลงรักนางอุหลันหยาศายาของกูดาวีราหยา ท้าวกาหลังกริ้วศิริกัน ทำให้ศิริกันน้อยใจออกไปหาเพี้ยพลีกรรมได้ เชื้อกมนตรี กลับมารบกับท้าวกาหลังจับกูดาวีราหยา มิสาปยังสำหรี ตลอดจนท้าวกาหลังไปจงจวาได้ ตนเองขึ้นครองราชย์หมายจะตั้งนางอุหลันหยาเป็นมเหสีแต่นางไม่พบเพราะนางหนีไปก่อนแล้ว องค์อัยกาไปเข้าฝันมิสาประหมังกุหนึ่งที่เมืองปะหมันสลัดให้ยกทัพมาช่วยปราบชบถกาหลัง ดิริกันถูกจับสาบระตูประหมังกุหนึ่งทูลท้าวกาหลังว่าตนเป็นโจรบ้าน้องกูดาวีราหยา ท้าวกาหลังโปรดปรานบันจุเหร็จทั้งสามมาก และแต่งตั้งให้เป็นราชบุตรของพระองค์ เทวดาองค์หนึ่งท้าวความผิด ถูกสาบให้ลงมาเกิดเป็นยักษ์ในโลกลมนุษย์จนกว่าจะถูกษัตริย์วงศ์เทวามาตาย ยักษ์ตนนี้สาแดงฤทธิ์ลักนางบุษบาจากงิดาท้าวกาหลังไปไว้บนต้นโพธิ์ใหญ่ในป่า ท้าวกาหลังให้บันจุเหร็จทั้งสามออกติดตาม ยักษ์ได้บอกตามตรงว่า ที่ทำเช่นนั้นเพื่อให้มาตนาให้ตาย มิสาประหมังกุหนึ่งจึงฆ่ายักษ์เสีย เทวดาอีกองค์หนึ่งถูกสาบเป็นเสือมีเงื่อนไซแบบเดียวกัน เสือด่วนนั้นลักเอากูดาวีราหยาไปและบอกให้มาตนาเสีย กูดามาเสือดาย แต่หลงทางกลับไม่ได้มีสาบ้าโละกับมิสาปยังสำหรีจึงพาบุษบาจากงไปถวายท้าวกาหลังแล้วออกติดตามกูดาวีราหยาจนถึงเมืองบาทลี ได้ธิดาระตูปาหลี และตีได้เมืองอื่น ๆ อีกห้าเมือง ส่วนบันหยีเมื่อหนีจากเมืองปัตทราแล้ว ก็ไปถึงเมืองหมันหยาศา เอ็ดปลอมองค์เป็นดาหลังเข้าไปฟังข่าวอนุชา ระหว่างนั้นหมันหยาศาเอ็ดเกิดชบถชิงราชสมบัติจนสิ้นกษัตริย์ ดาหลังได้รับเชิญให้ครองราชย์ต่อไปด้วยการอภิเษกกับนางหยิงหยิงสำหรีธิดาระตูปาหลี เอ็ดปลอมองค์เป็นดาหลังเข้าไปฟังข่าวมิสาบ้าโละและอนุชา ระหว่างนั้นเมืองหมันหยาศาเอ็ดเกิดชบถชิงราชสมบัติจนสิ้นกษัตริย์ ดาหลังได้รับเชิญให้ครองราชย์ต่อไปด้วยการอภิเษกกับนางหยิงหยิงสำหรีธิดาระตูปาหลี

ฝ่ายนางบุษบาสำหรับและกัฏฐิศาสำหรับชายาเดิมของอิเหนา ปลอมองค์เป็นชายให้กร้าออกติดตามสวามี จนพบกับกุดาวีราหยาซึ่งหลงทางอยู่ในป่า แล้วเดินทางไปถึงเมืองปัตตรา ขณะนั้นนางจินตหราประสูติโอรสชื่อกฤษณาหยา เมื่อถึงหมั่นหยาปาเอ็ด ปันหยีก็จำได้ รับเข้าไปในวัง โดยประนีประนอมกับนางหยิงหยิงสำหรับจมน้ำโอรสกับนางหยิงหยิงชื่อกุดาสมหารัน ส่วนกุดาวีราหยา ก็ทูลให้ปันหยีทราบว่าเป็นนางกำโลนปลอมองค์เป็นชายชื่อมิสาประหมังกุนึงออกติดตามอิเหนาอยู่ ปันหยีได้ให้กองทัพออกตระเวนสืบข่าวหานาง มิสากำโลนมีฤทธิ์มากจนเป็นที่ครั่นคร้ามแก่ระตูหัวไป ระตูประหมัดยอมเป็นเมืองขึ้นโดยดี ส่วนระตูปัตตราไม่กลัวเพราะถือว่ามีวงศ์สุมแต่หวาดคือโอรสอิเหนาอยู่ด้วย โอรสอิเหนานั้นคือกฤษณาหยา ซึ่งต่อมาไปสืบหาปันหยีจนพบกัน ต่อมากองทัพของปันหยีได้เมืองใหญ่ไฉยรวมทั้งเมืองตระเส กุดาวีราหยาพาภรรยาไปกวาดต้อนผู้คน และนำเอาธิดาระตูตระเสมาด้วย ส่วนกองทัพซึ่งได้ชัยชนะเมืองตระเสก็เคลื่อนต่อไปจนถึงเมืองมงกล ปันหยีตีเมืองมงกลได้และได้เมืองขึ้นของมงกลได้อีกเจ็ดเมือง มิสากำโลนตามปันหยีไม่พบก็กลับไปบาหลี แล้วออกตามทางทะเลอีก ตีได้เมืองต่าง ๆ เมื่อขึ้นไปบวงสรวงเทวดาบนเขาที่เกาะกลางทะเลก็ทราบว่าเป็นปันหยีประทับอยู่ที่มงกล จึงกลับไปบาหลีและมีราชสารถึงปันหยีขอผ่านทางไปกาหลัง ปันหยีรู้เท่ายอมให้ผ่าน แล้วปลอมองค์เป็นพลทหารเข้าดูการสวนสนาม

มิสาเข้าเฝ้าท้าวกาหลังทูลว่าไม่พบกุดาวีราหยา ปันหยีอภิเษกกฤษณาหยาให้ครองมงกลแล้ว ก็ปลอมเป็นกะเทยเชลยกุดาวีราหยาเข้าเฝ้าท้าวกาหลัง กะเทยปลอมพยายามทอดสนิทกับมิสา จนมิสาประจักษ์ใจว่ากะเทยคือระเด่นมนตรีมิสาก็กลับไปบาหลีเป็นหญิงดังเดิม เพราะคำสาปสิ้นลงแล้ว แต่ด้วยความที่เกรงว่าจะถูกผู้อื่นนิทาว่าเป็นหญิงเที่ยวตามหาชาย จึงหนีไปบวชเป็นแอมหนึ่ง ปันหยีตามไปขอรับความเข้าใจ และสามารถเกลี้ยกล่อมให้สึกซิ จนได้นางเป็นชายา ระเด่นจะหวังก็ส่งข่าวไปทูลสามกษัตริย์อีกสามนครว่า พี่น้องทั้งหมดได้พบกันในเมืองกาหลังแล้ว เรื่องดาหลังเท่าที่มีอยู่ยุติเพียงเท่านี้

2. ทิกะยัต ปันหยี กุตาสมิริง

เรื่องที่มีต้นฉบับเป็นภาษาชวา และต่อมาได้แปลเป็นภาษามลายู นักวรรณคดีหลายท่าน ได้สันนิษฐานว่า เรื่องนี้ น่าจะเป็นที่มาของเรื่องดาหลัง ซึ่งได้มีอนุภาคหลายตอนไปคล้ายคลึงกับ อนุภาคหลักในดาหลัง เช่นนิยมใช้ตัวละครหญิงตัวดีกลับมาเป็นตัวอุปสรรคให้พระเอกต้องทอดทิ้ง คู่ตุนาหงัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังแสดงถึงลักษณะของนิทานปันหยีในยุคที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดียอย่างมาก ดังนั้นจึงได้ปรากฏแนวเรื่องและบทบาทของเทพในวรรณคดีอินเดียค่อนข้างมากทั้ง นิยมแนวปาฏิหาริย์ มหัศจรรย์มากกว่าจะมุ่งเน้นเพียงความสามารถของตัวเองในการพุ่งพรวด ผี สงครามอย่างนิทานสมัยแรก คำว่า กุตาสมิริง หมายถึง บรรดาตัวดีของนักผจญภัยในนิทานปันหยี ซึ่งจะใช้เฉพาะกับตัวละครหญิงอย่างนางกำโลนในการผจญภัย ส่วนพระเอกก็ใช้นามว่า ปันหยี สะงูลาหระ ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

กาลครั้งหนึ่งยังมีกษัตริย์สี่พี่น้อง ครองนครต่าง ๆ กัน พระเชษฐาครองกรุงปันถัดนั้น ครองดาหา พระองค์กลางครองกะกะหลัง พระอนุชาที่สุุดครองสิงหสำหรับพระราชสันถวไมตรีแก่กัน และกัน ท้าวกรุงปันมีพระโอรสด้วยมหาเทวีนาม บริษัทแต่ท้าวเธอมีพระประสงค์จะได้พระโอรส ด้วยประหม่อมสุหรี่สักพระองค์หนึ่ง จึงได้กราบทูลการปลุกกรรมสักการพระเป็นเจ้า ขณะนี้ที่รกาล เหาะตระเวนอากาศมาถึงแดนชวาได้กลิ่นเครื่องสักการะ จึงได้ไปกราบทูลพระเป็นเจ้าที่นครสุร พระเป็นเจ้าจึงบรรหารให้พระอรชุนกับพระชายาสุหิรธา อีกทั้งพระสัมกับพระชายาชนาวดีและ เทพเจ้าอื่น ๆ อวตารลงไปยังมนุษยโลก พระอรชุนทรงขอเรื่องให้พระสัมไปย้งดาหากับนาง สุหิรธา ส่วนองค์เองจะเสด็จไปยังกรุงปันพร้อมด้วยพระชายาพระสัมเมื่อประหม่อมสุหรี่กรุงปันจะ ประสูติพระโอรส ก็ได้บังเกิดอัศจรรย์มีพายุใหญ่เป็นต้น ท้าวเธอให้โหราทำนายเหตุ ต่างก็กราบ ทูลว่า พระโอรสจะเป็นผู้มีบุญญาธิการ ครั้นพายุสงบแล้ว ก็มีลมรวยระรื่น พระจันทร์สองรัศมี แจ่มกระจ่าง บุปชาติส่งกลิ่นขจร ประหม่อมสุหรี่จึงประสูติพระโอรสนามว่า ระเด่นอินุ ต่อมา ประหม่อมสุหรี่กรุงปันทรงพระครรภ์อีก แล้วก็ประสูติกุมารลักษณะคล้ายกับอินุได้พระนามว่า จษริง ดินึงลูต่อมาไม่เข้าประหม่อมสุหรี่ดาหาก้ทรงครรภ์และประสูติธิดานามว่ากาลุจันทรกีริน และต่อมา ท้าวดาหาก้ได้พระโอรสนามว่า บรรพตสาหรี่หรือกุงุสาหรี่ ส่วนท้าวกะกะหลังก็ได้พระธิดา นามว่า รัตนาภุมุทอาอง และพระโอรสสิงคมนตรี ท้าวสิงหสำหรับมีพระธิดานาม กุสุมา และท้าว

กูรีบันก็มีพระธิดาอีกพระองค์หนึ่งนามว่า รัตนาวิไลศ ท้าวเธอจึงมีพระประสงค์ขอหมั้น
จันทร์ภรณ์ให้แก่ระเด่นอินุ ท้าวดาหาทรงรับและนาราชาบรรณาการขอหมั้นรัตนาวิไลศให้บรรพต
สำหรับ

กล่าวถึงัทธกาล เมื่อถึงคราวออกตรวจตรากิจการของมนุษย์โลกพอลุถึงแดนชวาก็
สังเกตว่า กรุงกูรีบันกำลังมีการรื่นเริงกันอย่างใหญ่หลวง ก็ไม่ต้องสงสัย เพราะผู้คนพากัน
สนุกสนานจนลืมกรทาศึกกรรมต่อพระเป็นเจ้า พอมาถึงกรุงดาหาก็เห็นเช่นเดียวกัน จึงทนาย
พระทัยว่าจะต้องลงโทษเมืองกูรีบันและดาหา ทิพยโศกยามแห่งหนึ่งบนสวรรค์จึงได้มีดอกไม้
เหี่ยวแห้งร่วงโรย เป็นเครื่องสื่อสังเกตว่า ท้าวพญาทั้งสองพระนครทรงละเลยต่อสักการกรรม
นอกจากนั้นก็ยังมีเหตุอวมงคลอีกคือ นางฟ้าอิงคารมายังไปลอบรักกับเทพบุตรชัยสุกม
พระเป็นเจ้าจึงสาปให้ทั้งสองจุติลงไปใช้ชาติบนโลกมนุษย์ นางฟ้าเกิดเป็นหญิง ซึ่งต่อมาเมื่อ
ถูกฆ่าตายแล้วจึงจะฟื้นสาปกลับไปสวรรค์ได้ ส่วนชัยสุกมก็ได้ไปเกิดเป็นยักษ์นลประยงค์เพื่อรอให้
พวกวงศ์เหวม่าตนจึงจะฟื้นสาป นางฟ้าได้มาเกิดบนโลกมนุษย์เป็นบุตรีนายตำบลปะงาปีรหันนามว่า
มรรตลาญ มีรูปโฉมงามยิ่งนัก กาลเวลาผ่านไปสิบสามปีกุมารกูรีบันทรงเจริญขึ้น โปรตออกไป
เที่ยวล่าสัตว์ในป่าพร้อมพระภราดาทั้งสองแต่อินุกับบิดาทนส่งนายได้เพลินตามกวางตัวหนึ่งจน
พลัดไปถึงตำบลปะงาปีรหันเมื่อเข้ามาถึงหมู่บ้านก็ทอดพระเนตรเห็นนางมรรตลาญ ทรงโฉมเป็นที่
เจริญใจหนักหนา นางเองก็ตกใจรีบหนีไปซ่อนตัวอยู่ในเรือน อินุทรงชักใช้นายตำบลและภรรยา
ถึงกวางที่หนีมา และได้ความว่านางงามที่เห็นเมื่อก็เป็นบุตรีของคนทั้งสอง อินุจึงตรัสชวนนางไป
ในเมือง แล้วได้ขอพบนาง นางทูลให้ระเด่นระลึกว่าทรงมีคู่หมั้นอยู่แล้ว ถ้าชินรับรักอินุ องค์
ประหม่มสุหรีก็จะมานาง แต่อินุก็หาฟังไม่ นางจึงยอมเป็นชายของระเด่น และอินุก็พานางสู่พระ
นครตรงไปยังวังปรามชิว พอรุ่งขึ้นมหาตเลกษาเหื้อสัตว์ที่สาปไปถวายท้าวกูรีบัน ท้าวเธอได้มีรับสั่ง
ให้อินุเตรียมการวิวาห์กับพระธิดาดาหา อินุได้ป่วยเปียงอ้างว่าประชวร แต่ประหม่มสุหรีทราบ
ความจริงและตารีที่จะกำจัดนางตำดักดีให้จงได้ ต่อมานางแสร้งทำเป็นประชวรจะตั้งครรภ์
อยากเสวยดื่บของเสื่อแม่ลูกอ่อน อินุจึงต้องไปหามาให้ เมื่อนางได้ทราบว่ายินุไปล่าสัตว์ จึงให้
มุขมนตรีจัดราชรถ พลาญถอดกริชออกจากฝักกุมไว้บนหลังเสด็จไปยังปรามชิว แล้วพลนพลัน
เข้าไปแหวกม่านเห็นคนนอนคลุมผ้าอยู่แต่หัวตลอดเท้า นางจึงได้แหงนางมรรตลาญที่ออกทะเลลูล้าง
ฝ่ายอินุออกไปล่าสัตว์ เฝงมิทรงสบายจนต้องกลับที่พัก เมื่อมาถึงได้ทราบว่ายานางมรรตลาญ

ตายแล้ว ฆิณุกัสลบทันทีและเมื่อฟื้นแล้วก็เสียพระทัยที่พระมารดากระทำการรุนแรง ฆิณูได้ซุบซิด
 ลงทุกทีไม่เสด็จออก ไม่ทรงกีฬาใด ๆ และปรารถนาว่าจะขอออกบวช เป็นฤๅษีอีกด้วย

ต่อมาภัทรกาลก็ได้ลงโทษดาหาเนื่องจากผู้คนพากันสนุกสนานไม่ปฏิบัติบูชากรรม
 ท้าวเธอจึงบันดาลให้เกิดพายุใหญ่ทั่วเมือง สมทบเอาพระธิดาจันทร์กิริณกับพี่เลี้ยงทั้งสองคือ
 บาทยันและสังจิตมาอยู่บนยอดเขา ชัมพพัน ทั้งหมดคือเพศเป็นนางชีและนางจันทร์กิริณได้นามใหม่
 ว่า สขมูลาหรา ส่วนท้าวดาและประหมสุหรีเมื่อไม่ได้พบพระธิดาก็เสียพระทัย บรรพตสาหรีจึง
 ขอประทานอนุญาตออกติดตามนางจันทร์กิริณ ชาวเจ้าหญิงดาหาหายไปต่อสว่างรุ่งไปถึงกุรีบัน แต่
 ฆิณุกัสมิได้มาพบต่อเรื่องนี้ด้วยยังโศกเศร้าถึงนางที่รักอยู่ ต่อมาก็ได้หนีออกจากเมืองไปพร้อม
 กับกิดาทันทั้ง 5 มุ่งตรงไปยังเขาธนูราชไปยังแคว้นมาตยะอน ฆิณุกัสพี่เลี้ยงก็ได้ป็นขึ้นไปจนสุด
 ยอดเขาและได้บำเพ็ญตบชอยู่ในสำนักฤๅษี ได้เล่าเรียนศิลปศาสตร์และได้แสงศรศักดิ์สิทธิ์
 แปลงนามเป็นปันจูเหรีจโจรปานามว่า ปันหยีสขมูลาหรา และได้สืบความว่ามีเมืองมฆดาอนอยู่
 อกสัญเขา เมืองนี้ผู้ครองมีพระธิดานามว่าบุษบาวดีและพระโอรสนามกุดาระงากุง ท้าวเธอพาพล
 ออกต่อสู้บันหยีแต่ก็พ่ายแพ้ ปันหยีจึงได้ย้ายอยู่เมืองนี้ และได้นางบุษบาวดีเป็นชายา ส่วนบรรพ
 สาหรีก็โศกเศร้าถึงจันทร์กิริณมากจนหาที่ใดแปลงนามใหม่ว่า กุดานัสตปะษบันหยีแล้ว ก็ได้เร่รอน
 ไปถึงเมืองปาหยัง ดีเมืองได้และได้ธิดาเป็นชายา ต่อมาก็มาถึงภูเขาชัมพพัน ได้พบพระพี่นาง
 ต่างจากกันได้ พาพระพี่นางออกผจญภัยดีเมืองบันตันสะลัส ได้ธิดาเป็นชายา ทั้งสองเข้าพักเมืองนี้
 ต่อมาบรรพตสาหรีขอพระพี่นางออกเดินทางเป็นโจรป่าดีเมืองต่าง ๆ ใช้นามใหม่อีกว่าบันหยี
 ยุทธาสมร จนมาดีได้เมืองล่าสา และประทับอยู่เมืองนี้จนสิ้นพระพี่นางของตัวเอง

ฝ่ายบันหยีได้ยกพลเร่รอนไปถึงนครบันตันสะลัส สืบถามว่าผู้ครองนครที่ดีเมืองนี้ได้บัดนี้
 ไม่อยู่เสียแล้ว จึงเข้าไปพบกับได้พบนางชีสขมูลาหราและได้ร่วมสังวาสกับนางในขณะที่นางมิได้
 เต็มใจ ไม่ยอมตรัสหรือแม้แต่ดูหน้าบันหยีเลย ครั้นบรรพตสาหรีได้ทราบว่ามีผู้อื่นมาครอบครอง
 เมือง ก็รีบยกจากล่าสา เข้ารบกับบันหยีแต่บันหยีได้มาบรรพตสาหรีตาย ชายาทั้งสองและพระ
 พี่นางก็โศกเศร้าพระทัยมาก บันหยีเองก็สลัดใจจึงสั่งให้จัดศพลอยแพขึ้น ชายาทั้งสองแบหลา
 ตายตาม แพ้นั้นก็ไปเกยตื้นที่เมืองตันหยงปุระ องค์ภัทรกาลตามมาซบชีวิต จนได้กลับปกครอง
 ล่าสาบันหยีเองก็เสียใจจนสลบลงเช่นกัน เมื่อฟื้นขึ้นมาก็พบว่านางชีสขมูลาหราก็ได้หายไป บันหยีจึง
 ถึงกับเสียสติอยู่พักหนึ่ง เมื่อฟื้นแล้วก็พาพลออกจากเมืองนี้ ดีได้เมืองชคราค ะสังหิจิต จนมาถึง

เมืองกะกษหลัง บันหยีกก็เข้าไปถวายบังคมท้าวเธอเพื่อรับราชการสนองพระเดชพระคุณ บรรดา
ข้าราชการต่างก็รักใคร่บันหยีก ต่อมาบันหยีกก็ได้เป็นถึงบุตรบุญธรรมของท้าวเธอ ส่วนนางชีสะงู
ลาหระ พอเห็นศพระอนุชาลอยไปนางก็สลดสง องค์ภัทรกาลจึงได้อุ้มนางไปแคว้นตุมาสิก นาง
พื้นสติที่นั่น องค์อัยกาจึงได้แปลงนางเป็นชาย ประทานกริชเทวาให้ และให้นามว่า กุตาสมิรัง
สิระบันหยิปานไธ ต่อมากุตาสมิรังก็ได้ยกพลเข้าตีเมืองตุมาสิก อังคาร และไปถึงเมืองวีรภูมิ
วีรสภา มังคะดา จนมาถึงเมืองกะกษหลังก็ได้เข้าถวายบังคมขอพึ่งบุญบารมี ขณะที่กุตาสมิรัง
กำลังเข้าเฝ้าอยู่นั้น บันหยีกสงสัยว่ากุตาสมิรังน่าจะเป็นนางชีสะงูลาหระ หรืออาจจะเป็นนาง
จันทร์กีธม เจ้าหญิงดานากก็ได้ จึงท้าวทอดสนิท แต่บันหยีกจะพยายามหาดีสักเท่าไร กุตาสมิรังก็
พยายามท้าวห่าง อีกทั้งยังแกล้งยั่วบันหยีกบ่อย ๆ

ส่วนบันหยีกยุทธาสมรเที่ยวตามหาพระพี่นางจนบังเอิญมาถึงเมืองกะกษหลังได้เข้าเฝ้า
ท้าวเธอ โดยการปลอมองค์เป็นดาหลังนักพากย์หนึ่ง บันหยีกจำได้ว่าดาหลังคืออนุชาของจันทร์กีธม
และดาหลังต่างก็จำพระพี่นุได้ ขณะที่ดาหลังได้พากย์ละครโคมะอยู่กุตาสมิรังก็จำดาหลังได้ แต่
เกรงว่าหลายคนจะล่วงรู้ได้ว่าตนคือสตรี จึงได้แถมองดาหลังอยู่ห่าง ๆ ฝ่ายระเด่นจหรั่งก็ได้
ทูลขอพระบิดาติดตามมหาระเด่นอินุ จนไปถึงภูเขาวีหิเยา ได้บาเห็นบุตรและแปลงนามตนว่า
วีรปติ ขณะนั้นแท่นนลประยงค์ผู้เป็นเทวดาถูกสาป ก็ออกมาหาอาหาร พบวีรปติรู้ว่าเป็นวงศ์เทวา
จึงได้เข้าไปอุ้มนางรัตนาวีลิตไปซ่อนไว้ในถ้ำ วีรปติตามไปฆ่ายักษ์จนพันสาป ได้เดินทางต่อไป ดีได้
เมืองมะตันดา มะดาร์ม สดรกุหนุง จากนั้นวีรปติก็ยกทัพเข้าเมืองกะกษหลัง วีรปติได้พบกับบันหยีก
ต่างก็จำกันได้แต่ไม่สามารถแสดงองค์ต่อกัน ส่วนบริษณาก็ทูลขอท้าวกูริบ้นออกติดตามหาอนุชา
ทั้งสอง แล้วแปลงนามใหม่ว่า กุตาสุสมอินทร ดีได้เมืองมัญญู เมืองต้นหยงบุระ และก็ได้มาพึ่ง
พระบารมีท้าวกะกษหลังเช่นกัน

กล่าวถึงระตู่โสะจวิหมุมีอนุชา 5 องค์ต่างครองนครต่าง ๆ กัน ระตู่มีพระประสงค์จะ
ให้พระโอรสได้อภิเษกกับพระราชบุตรีกะกษหลัง จึงได้แต่งราชสาสน์ไปเจริญพระราชไมตรี ถ้า
ท้าวกะกษหลังไม่ยอมยกพระธิดาให้ ก็จะได้เตรียมการรุกรบ ทางฝ่ายบันหยีกก็ได้อาสาท้าวกะกษหลัง
ป้องกันเมืองและพระธิดา และได้เดินสวนสนามถวายตัวก่อนออกรบ ในที่สุดบันหยีก กุตาสมิรัง
วีรปติ ดาหลัง ต่างก็ได้รบรุกระตู่โสะจวิหมุและกองทัพมิตรจนได้รับชัยชนะ ครั้นมีชัยแก่ข้าศึกแล้ว
กุตาสมิรังและดาหลังก็หลีกเลี่ยงจากสมรภูมิโดยมิให้ผู้ใดรู้ความ แล้วย้อนขึ้นไปยังภูเขานูราช เมื่อ

ขึ้นไปถึงแล้ว ต่างองค์ก็รับออกมาว่าต่างจากกันได้ กุตาสมิรังจึงกลับเพศเป็นสตรีดั้งเดิม และได้สร้างพระนครขึ้นที่นั่น แล้วเรียกตัวเองว่าระตุเทวีแห่งอนุราช ทางสมรภูมินั้นเมื่อเสร็จศึกแล้วก็ยกขบวนกองทัพกลับ แต่บันหยี่เองก็มีได้เข้าร่วมพิธีฉลองด้วยโศกเศร้าที่กุตาสมิรังหายไป ได้ทูลลาท้าวภคกษหลังออกป่า เดินทางรอนแรมมาพบพระฤๅษี พระฤๅษีได้ทำนายว่าจนจะได้พบกุตาสมิรัง นางชีสขุหลาหระ ระตุเทวีราชและนางจันทร์กิริณีในเวลาเดียวกัน เมื่อพบระตุเทวีแล้วก็ให้ขอรธูมาเป็นชายาให้จงได้ นางจะเคียงงอน ขอสินสอดอย่างไร ก็ให้บันหยี่ทำตามพระประสงค์ เช่นนั้น แต่บันหยี่ก็ต้องมาเพื่อบุรตอยู่ก่อนสี่สิบวัน

ยังมีนครอีกแห่งหนึ่งชื่อ ปังคาลชัย ระตุมีอนุชาครองนครต่าง ๆ อีก 5 องค์ ระตุเป็นม่าย จึงปรารถนาจะได้ชายาใหม่ จึงได้แต่งทูตหาราชสาส์นไปยังเมืองอนุราชท่านอรย (บรรพตสำหรับ) จึงได้เฝ้าความกราบทูลระตุเทวี นางระตุได้ตอบรับแต่เพียงว่าจะต้องได้อภิเษกกันที่ทิววิมานต่อหน้าเทพธิดาทั้งเจ็ด ต้องมีช้างเผือกคู่เมียหนึ่งคู่ประดับศรัทธาและสามไร่ที่ทิววิมานนั้น ระตุรู้สึกขัดพระทัยจึงตัดสินใจล่อมเมืองและโจมตีเมืองต่อมา ขณะนั้นบันหยี่ได้เดินทางมาถึงเมืองนี้จึงได้เข้าช่วยรบ ท่านอรยนำบันหยี่ขึ้นเฝ้าระตุเทวี บันหยี่รู้สึกประดีพิศในพระนางมาก ท่านอรยจึงนำความบันหยี่ไปกราบทูลนางระตุ และนางระตุก็ได้ให้เงื่อนไขดูจเดียวกัน บริษัทและระเด่นจะหรั่งจึงอาสาไปนำของวิเศษมาให้ ด้วยการขึ้นไปบนยอดเขามันทรชิลอันเป็นทางไปสู่อู่ของเทวดา ระหว่างทางวิบริก็ได้นำนางยักษ์ทูลเทพจนนางพันคำสาบแล้วได้เข้าไปสวรรค์ไปนำสิ่งวิเศษมาให้บันหยี่ได้สำเร็จ บันหยี่เองก็ยิ่งมั่นใจว่านางระตุที่แท้ก็คือนางจันทร์กิริณี หรือนางชีสขุหลาหระ หรือกุตาสมิรังนั่นเอง บันหยี่จึงนำของหมั้นไปถวายนาง พร้อมทั้งขอความรักจากนาง นางก็รับรักบันหยี่และต่างได้เปิดเผยตัวต่อกัน จากนั้นบริษัทก็กลับบุรีปันหาความทั้งหมดกราบทูลท้าวเธอและท้าวเธอจึงยกขบวนเสด็จไปยังเมืองอนุราช และได้พบกับท้าวดาหาก็ได้นำขบวนเสด็จมารับพระธิดา เช่นกัน จากนั้นท้าวดาหาก็จัดตั้งการอภิเษกพระโอรสธิดาตามที่ได้ดูนางงันไว้ และได้จัดพิธีกรรมมาขึ้นบน บรรดาพระโอรสธิดาต่างก็ได้ครอบครองเมืองของตนและมีความสุขกันทุกพระองค์

3. ทักษะยึด บันหยี สมิรัง

เรื่องนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้ทรงแปลจากฉบับมลายู ซึ่งมีต้นฉบับเป็นภาษาชวา ซึ่งเก็บไว้ที่หอสมุดของสมาคมศิลาปริทยา เมืองบะตาเวีย เดิมมีความเข้าใจกันแพร่หลายว่าเรื่องนี้เป็นพงศาวดาร แต่พระองค์ท่านได้ทรงพระวิจารณ์ว่าเรื่องนี้เป็นเพียงนิทาน เรื่องหนึ่งที่เราสืบกันมาเท่านั้น คำว่า สมิรัง หรือ สะมิหัง แปลว่า แปลงหรือปลอมตัว ซึ่งกร่อนมาจากคำว่า มิสาหังนั่นเอง และจะใช้เป็นนามปลอมของพระธิดาดาดาที่ได้ปลอมแปลงตัวเป็นชายออกผจญภัย ในขณะที่เจ้าชายกูรีปันได้นามปลอมว่า บันหยียาเยง หรือบันหยี แนวเรื่องมีจุดเด่นแตกต่างไปจากนิทานบันหยีเรื่องอื่น ๆ ตรงที่จะเห็นในเหตุการณ์ชีวิตสะเทือนใจของเจ้าหญิงกาลีดาหะหรือนางจันดะรา ซึ่งถูกข่มเหงจากการกระทำของนางสิกูดาดาและพระธิดา จนเป็นเหตุให้นางต้องออกผจญมฆงาหาราเป็นโจรป่า เป็นแฉกและเป็นที่ถูกจับแสดงละครตามลำดับ ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

เทวดาจุติลงมาเกิดในมนุษยโลก เป็นพี่น้องกัน 4 องค์ องค์ใหญ่เป็นชายครองกูรีปัน องค์ที่ 2 เป็นชายครองกรุงดาหา องค์ที่ 3 เป็นชายครองกรุงกาละลังองค์ที่ 4 เป็นหญิงเรียก ปีกุคันธสารี ได้บำเพ็ญประตูปาอยู่บนเขาวิไลศ ราชกูรีปันมีโอรสองค์หนึ่งนามอินุกระตะปาตี มีพี่เลี้ยง 4 คน ส่วนมีความประพฤติเป็นคนขบถ ส่วนระตุดาหามเหสีองค์ใหญ่ คือ พรโมสุรี นามว่า บุษบา มีมเหสีรองเรียก มหาเดวีและมีมเหสีรองอีกองค์หนึ่งนามว่านางสิกูดาดา เป็นสาวกว่าเพื่อน แต่มีจรรยาเลว มีพระธิดาสององค์ องค์ใหญ่เกิดด้วยพรโมสุรีนามว่า จันดะรา นางมีพี่เลี้ยงสองคน พระธิดา ส่วนระตุกาละลังมีพระโอรสองค์หนึ่งนามว่า สิงคมนตรีหรือศิริกัน ฝ่ายระตุกูรีปันให้ไปตุนาหานางจันดะราให้แก่ระเด่นอินุ ระตุดาหาก็กินดีให้ ซึ่งเป็นเหตุให้นางสิกูดาดาริษยาหาข้าวหมากปนยาพิษไปให้พรโมสุรี ปรารถนาจะให้กินตายเสียทั้งแม่ลูก แต่พรโมสุรีเสวยองค์เดียวสิ้นพระชนม์ไปองค์เดียว นางจันดะราเป็นกภาพร่า มหาเดวีจึงดูแลนางแทนฝ่ายที่าวดาหาได้ทรงทราบเรื่องวางยาพิษก็ทรงพระพิโรธเป็นกำลัง ได้ชักพระแสงเสด็จไปยังตำหนักนางสิกูดาดา ตั้งพระทัยจะสังหารชีวิตเสีย แต่ถูกอุบายมารยาแห่งนางสิกูดาดาเห็นระตุเสด็จมาด้วยอาการฉุนเฉียวก็เข้าตำหนักขึ้นพระแท่นบรรทม พลังก็เปิดพระอุระที่ประดับประดาด้วยดอกไม้เพื่อยั่วยวนที่าวดาหา ที่าวเธอเมื่อเห็นดังนั้นพระแสงก็หลุดจากพระหัตถ์ตกยังพื้น กลับกลายเป็นทรงสิเนหา มิได้คิดจะฆ่านางสิกูดาดาอย่างใด

ต่อมาเมื่อท้าวสุริย์ปันทราบความทุกข์ของนางจันทระา ทรงดำริที่จะช่วยนางให้เพลิดเพลิน
 สัมความทุกข์เสียบ้าง จึงให้อีหนูหาตุ๊กตาทองประดับด้วยมณีมีค่าตัวหนึ่งทำตุ๊กตาเงินประดับด้วย
 พลอยหุงตัวหนึ่ง แต่ตุ๊กตาเงินนั้นห่อด้วยแพร ตุ๊กตาทองห่อด้วยแพร ตุ๊กตาทองห่อด้วยผ้าชีริ้ว แล้ว
 ส่งไปถวายท้าวดาหารให้ประทานแก่พระชิตา นางอาลัยได้เลือกก่อนด้วยนางสิญูโปรด นางก็ได้
 เลือกเอาห่อแพร แล้วส่งห่อผ้าชีริ้วไปให้นางจันทระา ปรากฏว่านางอาลัยได้ตุ๊กตาเงิน แต่นาง
 จันทระาได้ตุ๊กตาทอง นางอาลัยน้อยใจไปขอตุ๊กตาทองต่อนางจันทระา นางจันทระาไม่ให้ก็มา
 ร้องให้ฟ้องท้าวดาหาร ท้าวเธอกล่าวลงโทษนางสิญู จึงกริ้วนางจันทระา ฉวยกรรไกรไปตัดผม
 นางจันทระาเสียนางแค้นใจออกมธุรมงฆาตรา พร้อมด้วยมหาเดวีกับพี่เลี้ยง นางกำนัลและมนตรี
 ครึ่งถึงทางที่ต่อแดนเมืองสุริย์ปันทก็ได้สร้างเมืองขึ้นครอบครองทาง แผลงองค์เป็นชายขึ้นครองเมือง
 ใช้นามปลอมว่า ปันหยี สมิรัง บายันปลอมชื่อเป็น พรวิระ สาจิตปลอมชื่อเป็นประชานจา ตั้งเป็นช่อง
 โจรเกลี้ยกล่อมและข่มขี่เอาคนเดินทางเป็นพวกพลเมืองเมื่อได้กำลังมากแล้ว ก็ยกไปตีได้เมืองมัน
 ตาวัน ได้ชิตารชตุมมาเป็นนางเชลย 2 นาง คือนางบุษบาชวิต กับบุษบาสารี

กล่าวถึงท้าวสุริย์ปันทก็ได้แต่งทูตคุมของหมั้นและสินสอดไปส่งเมืองดาหานัดงานวิวาหะ
 ก็เพี้ยไปถูกจับบริบของซึ่งคุมไปขึ้น เสนอแก่ปันหยีสมิรัง แล้วปันหยีสมิรังก็ตรัสสั่งให้ทูตหาความกลับ
 ไปทูลระเด่นอีหนูให้มาตามเอา ก็จะคืนของให้ ทูตไม่ทำตามคำสั่ง ระเด่นอีหนูก็ยกทัพมา แต่หาได้
 รบกันไม่ เพราะต่างก็พอใจซึ่งกันและกัน จนกลายเป็นไมตรี นับเป็นพี่น้องกัน ระเด่นอีหนูเข้าอยู่
 กับปันหยีสมิรัง โดยสังเกตสงสัยว่าปันหยีสมิริงน่าจะเป็นผู้หญิง ครั้นจวนวิวาห์ก็ขอไปเมืองดาหา
 ปันหยีสมิริงก็คืนของหมั้นสินสอดให้ เมื่อไปถึงเมืองดาหากก็ทราบว่ นางจันทระาหายไปแล้ว นางสิ
 ญูจึงขอให้ท้าวดาหารจัดการอภิเษกอาลัยให้สมรสกับระเด่นอีหนูแทนนางจันทระา แต่ระเด่นอีหนูก็ไม่
 ร่วมประเพณีด้วย เพราะนางอาลัยมีจรรยาไม่ดี ในที่สุดก็หนีไปหาปันหยีสมิริง ฝ่ายปันหยีสมิริง
 ทราบว่าอีหนูอภิเษกสมรสกับอาลัยแล้ว ก็เสียใจออกมธุรมงฆาตราตั้งหน้าจะไปหาอาที่เขาวิลิต
 ที่งมหาเดวีไว้คนเดียว อีหนูมาถึงจึงได้ทราบความจากมหาเดวีว่าปันหยีสมิริงคือนางจันทระาคู่ดู
 นานทั้ง จึงพามหาเดวีไปส่งคืนเมืองดาหา แล้วก็ออกมธุรมงฆาตราเที่ยวตามหาปันหยีสมิริง
 องค์เองแผลงนามเป็นปันหยียาเยง พี่เลี้ยงทั้งสี่ก็แผลงนามด้วย เที่ยวตีเมืองต่าง ๆ ได้ถึง 49
 เมือง มีเมืองสะดาญ เป็นต้น ระตุมอมอ่อนน้อมถวายชิตานามว่า นางวิง ดีเมืองจกรกา ได้ฆ่า
 ระตุมตาย ได้เอรสวันตะกะ กับชิตาชื่อฉนิลวาตีมาเป็นเชลย แล้วเที่ยวมธุรมงฆาตราไปจนถึงเมือง

กากะลัง ก็เข้าเฝ้าท้าวเธอ และได้โปรดให้พิกานตาหนักลูกหลวง มีระเด่นสิงคมนตรีเป็นเพื่อน ที่จริงระเด่นองค์นี้คิดจะลอบฆ่าบ้านหิยาเยง ด้วยท้าวกากะลังได้รักบ้านหิยาเยงออกนอกหน้าแต่ ระเด่นก็หาได้ทำเช่นนั้นจริงไม่

ฝ่ายบ้านหิยาเยงเดินทางไปไกลแล้ว ก็ส่งพวกพลทั้งปวงกลับบ้านเมืองคงพากันเดินต่อไป เพียง 6 นาง คือบุษบาชูวิต บุษบาสารี บายันสาจิต ปะมอหนึ่ง กับปะสีเรียน บ้านหิยาเยงกับนาง ทั้งหลายก็เปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นเพศหญิงดังเดิม พากันเดินต่อไปจนกระทั่งถึงเชิงเขาวิสิส ฝ่ายนางคันธสารีรู้แจ้งด้วยญาณ จึงให้ฝูงอินทรีไปรับนางและพี่เลี้ยงขึ้นมา ทั้งหมดได้มาบวชอยู่ บนเขาสี่กระยชหนึ่ง ต่อมานางคันธสารีก็ได้แนะนำให้นางชีสมิริงเดินทางเข้ามาเมืองกากะลัง ให้แปลงกายเป็นชายกำนุกแสดงละครจะได้พ้นอันตราย นางทั้ง 7 จึงได้แปลงตัวเป็นกำนุก นางสมิริงใช้นามใหม่ว่า กำนุกวาระคะ แล้วก็ลางคันธสารีมาเมืองกากะลัง ระหว่างทางก็เดิน ผ่านบ้านช่องก็เล่นละครไปพลาง มีคนรักใคร่พอใจพวกละคร ต่างก็ติดตามช่วยแบกหามและหา ปี่พาทย์ให้เล่นจนกระทั่งถึงเมืองกากะลัง พวกพี่เลี้ยงบ้านหิยาเยงมาพบเข้าก็ไปบอกบ้านหิยาเยง จึงให้หาไปเล่นแล้วก็หลงรัก เกลี่ยกล่อมวาระคะเป็นเพื่อน

กล่าวถึงระตุลสาธา กับระตุบูตัก เป็นพี่ระตุจกรกา เมื่อทราบข่าวองถูกฆ่าตายก็โกรธ ต่างยกทัพประสมกันไปตามแก่งป่าบ้านหิยาเยง ครั้งไปถึงเมืองกากะลังจึงแต่งทูตเข้าไปทูลรับ บ้านหิยาเยงรับอาสายกพลออกรบกัน ระตุลสาธา กับระตุบูตักแพ้ ยอมเป็นเมืองขึ้น ต่างยกบิดาถวาย องค์ละคน คือนางกะสุมาธิดา ระตุบูตัก นางสมุบะสารีธิดา ระตุลสาธา ฝ่ายพวกบ้านหิยาเยงอยู่ข้าง หลังก็หาพวกกำนุกไปเล่นละคร บ้านหิยาเยงกลับจากทัพก็พลอยดูละครเล่น เรื่องบ้านหิยาเยง กำนุกวาระคะเป็นตัวบ้านหิยาเยงเป็นเหตุให้บ้านหิยาเยงสงสัยว่า วาระคะจะเป็นตัวบ้านหิยาเยงจริง ๆ ละครเล่น ยังไม่จบพวกละครจึงนอนค้างอยู่ที่ตึกเพื่อเล่นต่อในวัยรุ่งขึ้น เป็นช่องให้บ้านหิยาเยงคอยจับ พิรุณ ครั้นเวลาตีกลองตีคน วาระคะเอาตุ๊กตาทองออกมาเล่นในที่นอน และพูดกับตุ๊กตากล่าวพาด พึงถึงอินุ บ้านหิยาเยงแอบดูและฟังคำที่จับได้ว่าเป็นตัวจันดะราแท้แล้วจึงเข้าประชิดติดพันก็ได้ นางสมปรารถนาในเวลานั้น บรรดากำนุกทั้งหลายก็กลายเป็นหญิงไปทั้งสิ้น นางจันดะรา ก็ ถวายธิดาทั้งสองของระตุมันตาวันแกอินุ แล้วพากันยกกลับคืนไปกรุงกูรีบ้าน ท้าวกูรีบ้านให้แต่งพระ นครและให้ไปเชิญท้าวดาหาก็ทั้งท้าวกากะลังทั้งระตุเมืองต่าง ๆ มา แล้วทำการราชาภิเศกอินุ ขึ้นครองเมือง รวมทั้งอภิเศกสมรสด้วยตั้งนางจันดะราเป็นปรโมสุรี ตั้งนางนิลวาตีเป็นมหาเดวี ตั้งนางนาวังกับนางบุษบาชูวิตเป็นลัญจ และทำการอภิเศกสมรสสิงคมนตรีกับนางอาลัยแห่งดาหา

จากนั้นก็ให้มีการสมรสระหว่างพี่เลี้ยงหญิง ฝ่ายท้าวดาหากลั้บถึงนครก็ตั้งมหาเดวีเป็นปรโมสุรี นางสิญูเตีอดร่อนจึงให้น้องชายไปหาหมอกำเสณฑ์ น้องชายไปก็ไปถูกฟ้าผ่าตาย นางสิญูก็เป็นไข้ ใจตรอมใจตายด้วย ฝ่ายท้าวกากะลังกลับถึงเมือง ก็ทำการราชาภิเศกสังคมนตรีกับอ้ายขึ้นครอง เมือง ต่อนั้นไปท้าวกูรีบันกับปรโมสุรี และท้าวกากะลังกับปรโมสุรีต่างก็ออกผนวช

4. อารินตรา

เรื่องนี้เป็นความเรียงร้อยแก้วพงศาวดาร ต้นฉบับเป็นภาษาชวา แต่งโดยนักพากย์ หนังสือ อาริยะ ต่อมาแปลเป็นภาษามลายู โดยนักเขียนหนังสือ อารินตรา และใช้เส้นหนึ่งเส้น เป็นนิทานจนมลายู มีต้นฉบับเป็นภาษามลายูอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งมารดาเจ้าพระยาไทรบุรีชื่อ หวัน เตีย ได้ถวายไว้เป็นสมบัติของหอพระสมุด แม้จะเป็นพงศาวดาร แต่ก็ยังไม่อาจจะหาหลักฐานได้แน่นอน ต่อมาเรื่องนี้ได้แปลเป็นภาษาไทยโดยขุนนิกรการประกิจ (ปิ่น อับดุลลาห์) เพื่อถวายสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดารงราชานุภาพ จนภายหลังได้จัดพิมพ์เรื่องนี้ขึ้นเผยแพร่ และนางกุลทรัพย์เกษมณกิจ ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ และนางสายไหม จบกลศึกษาหัวหน้างานประวัติศาสตร์ ได้ร่วมกันตรวจชำระจัดทำเรื่องย่อต่อจากที่สมเด็จพระยาดารงราชานุภาพทรงทำค้างไว้ ดังมีเนื้อเรื่องต่อไปนี้

ระตูกูเร็นซึ่งครอบครองอาณาเขตใหญ่ในชวา มีแต่ธิดาอยู่องค์เดียว ได้ครองกรุงสืบวงศ์แห่งระตูกู และได้สมรสกับเทวดา มีโอรสสี่องค์ และธิดาหนึ่งองค์จึงแบ่งเขตแดนออกเป็นสี่ส่วน คือ กูเร็น ดาहा กาลัง สิงห์สำหรับ ส่วนธิดานั้น ได้เป็นประไพสุหรี่ของระตูกูบาทลี ท้าวกูเร็นมีโอรสด้วยสิญู นามกษัตริย์บุษยามองค์หนึ่งโอรสด้วยประไพสุหรี่นาม อีเหนากษัตริย์ปาตีองค์หนึ่ง โอรสนาม ยารังตยั้งโละองค์หนึ่ง ธิดานาม กุสุมากำโละองค์หนึ่ง ท้าวดาหามีธิดาด้วยสิญูนาม อันดารีกาซึ่งขาดรูปสมบัติ หลังค่อม จึงทรงบวงสรวงขอใหม่ ก็ได้ธิดาด้วยประไพสุหรี่นาม จินตหราภิรัน หรือจันทรภิรัน แล้วยังได้โอรสด้วยประไพสุหรี่นาม กษัตริย์มหาหยาหรือกุนทุง สำหรับ โอรสธิดาของประไพสุหรี่ดังนามทั้งสององค์ ท้าวกาลังมีธิดาด้วยประไพสุหรี่สององค์ คือออรสาและปศุญยูดา กับโอรสนาม วิราอิศมาหรา ท้าวสิงห์สำหรับมีธิดาด้วยประไพสุหรี่นาม ชารังกรติกาและโอรสด้วยประไพสุหรี่นาม วิหาราสะกา ประไพสุหรี่บาทลีมีธิดา นาม

กุสุมาจินตหรา ท้าวกูเรบั้นจึงปรึกษาพระอนุชาทั้งสามจัดการตุนาหั้นพระโอรสธิดาคือ อีเทนาห์กับ
 จันทรกิริณแห่งดาหา ยารังคณังโละแห่งกูเรบั้นกับอรสาแห่งกาหลัง กษัตริย์แห่งกูเรบั้นกับ
 อันดริกาแห่งดาหา กุหนุงสาหรีแห่งดาหากับกุสุมากาโละแห่งกูเรบั้น วิชาอิสมาทราแห่งกา
 หลังกับชาววังกรติกาแห่งสิงหสาหรี วิชาสยกาแห่งสิงหสาหรีกับปิตุญญิตแห่งกาหลัง แต่โดยเหตุที่
 แทนทุกพระองค์ยังเยาว์ชันษา จึงงดการอภิเษกสมรสไว้ก่อน

อีเทนาทรงชำนาญศิลปศาสตร์เป็นอันมาก ครั้นจาเจริญขึ้นก็อยากทราบว่าคู่หมั้นทรงทรง
 รูปโฉมประการใด จึงสั่งช่างให้ไปวาดรูปพระธิดาดาดาหา ช่างไปวาดรูปอันดริกาธิดาสีกูดาหา ซึ่ง
 หลังค่อมหมั้นมา อีเทนาจึงระอาพระทัยในการที่จะทำการวิวาทกับนางรูปร่างน่าชัง จึงคิดอุบายหลอ
 พระชนกชนนีออกเที่ยวป่า ครั้นไปถึงชายทะเลก็หาเรือข้ามไปจนถึงเกาะบาหลี ขึ้นเฝ้าท้าวบาหลี
 ผู้เป็นสามีแห่งพระขนิษฐาของเธอ ได้เห็นพระธิดาคือนางกุสุมาจินตหราก็เกิดรักใคร่ ลอบเข้าหา
 จนได้เสียกัน ท้าวบาหลีและประหม่อมสุหรีมิรู้ที่จะแก้ไขอย่างไร ก็เลยจัดการอภิเษกตามประเพณี
 อีเทนาที่สมรสอยู่กับกุสุมาจินตหราแต่เนิ่น จันทรกิริณคิดถึงพระชนกชนนี ก็หลอท้าวบาหลีพานางกลับไป
 ระหว่างทางพบกับพระขตวังกาผู้พี่ ระตุปุตะสะตะกาลาคู่น้อง ซึ่งกำลังเดินทางจะไปขอจันทรกิริณ
 ธิดาดาดาหาให้ลูกระตุปุตะ และขอกุสุมาจินตหราธิดาท้าวบาหลีให้ลูกระตุวังกา อีเทนาอกรบฆ่า
 สองระตุตาย ได้โอรสธิดาของเธอเป็นเชลย เลี้ยงโอรสระตุวังกานาม สิงคาดารชบาไว้อย่าง
 สนิทสนมต่อไป แล้วเข้ากรุงกูเรบั้น พระชนกชนนีแม้จะฉืดฉัดเรื่องธิดาบาหลีอยู่บ้างก็ทรงต้อนรับ
 เป็นอย่างดี

ต่อมาท้าวดาหาเห็นว่าได้เวลาสมควร จึงให้มานัดการอภิเษกสมรสพระนัดดา กับ
 พระธิดา ประหม่อมสุหรีกูเรบั้น ทรงแนะนำให้ขอผิดหกเดือน เพื่อว่าเหตุการณ์ที่ลำบากจะมีทาง
 บรรเทาลงได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ต่อมาระตุมะดาวันซึ่งไม่มีคู่ตรงมาขอพระธิดากรุงดาหา
 ท้าวดาหาตอบว่ามีคู่ตุนาหั้นอยู่ จะปรथานไปไม่ได้ ระตุมะดาวันกับเชษฐาอีกสององค์ คือระตุ
 ปักมาหั้น และระตุมะจาตาพร้อมกันยกทัพมาล้อมดาหาไว้เพื่อชิงนาง ท้าวกูเรบั้นจึงให้โอรสทั้งสาม
 ไปช่วย มาระตุทั้งสามตาย พระราชกุมารมีชัยชนะแก่ข้าศึกแล้ว ลงสร่งและเข้าเฝ้าท้าวดาหา
 อีเทนาเห็นจันทรกิริณ ก็เกิดรักใคร่หลงใหลรักร้อย มิได้กลับกูเรบั้น ครั้นนานเข้าก็สั่งให้กองทัพ
 กลับไปก่อน พระองค์เองยังรออยู่กับข้าโอรสพระองค์ ต่อมาคิดอุบายเล่นหนังกวายนางท้าวดาหา
 ระหว่างเล่นหนังก็ลอบขึ้นหาพระธิดาถึงข้างใน จนได้เสียกับนาง ปะดาระกาหลาทราบก็กริ้ว
 และสาปอีเทนาให้ต้องระกาลำบากและพระองค์เองก็เข้าสิงอยู่ในองค์พระธิดา เป็นผลให้พระธิดา

วิปลาสน์ทุกที่ จนจิตใจกันขึ้นกับอิเหนา อิเหนาจิตใจขึ้นมาบ้าง ก็หนีออกจากตาดหา นางหนี
 พระธิดาออกติดตาม ได้พบกันกลางป่า อิเหนาให้นางแปลงเป็นชายชื่อ ยารังกะเสียนพากันไป
 กรุงกูเร็น แต่ในระหว่างที่อิเหนาอยู่ในกรุงกูเร็นนั้น ยารังไม่พอใจในการที่อิเหนาไปมาหาสู่
 กับกุสุมาจินตหราชยาเดิมบ่อย ๆ จึงชวนประสันตาทหนีจากกูเร็น ขึ้นไปบนยอดเขาลังกิรีลาแกง
 ที่ชุมนุมเทวดา เปิดประตูสวรรค์เข้าไปพบแอหนึ่งตนหนึ่ง ก็เลยสละเพศปลอมกายเป็นหญิง ทรง
 พรตเป็นนางชื่ออยู่ในสำนักนั้น

ฝ่ายอิเหนาเมื่อสิ้นกำหนดسابของปะตาระกาหลา คิดได้ว่ายารังหายไป ก็ตกพระทัย
 จนสลบ ท้าวกูเร็นซึ่งทราบว่าคุณนี้คือคู่ตุนาหงันของโอรสก็พลอยเสียใจด้วยมาก กาชับให้อิเหนาออก
 ติดตาม และให้พระอนุชายารังตะยั้งไปช่วยกันตามหา สององค์นี้ก็แยกกันติดตาม อิเหนาขึ้นไป
 ทรงพรตเป็นภานีอยู่บนยอดเขาคินดราดิลา ทางกรุงดาหาเมื่อพระธิดาหายไป ก็ให้กุนุ่งสำหรับ
 ออกติดตาม ไล่แต่เท่านั้น ปะตาระกาหลายังให้ลมหอบเอาพระธิดาส่งสำหรับไปไว้บนเขาที่ยารัง
 ตะยั้งโละทรงพรตเป็นภานีอยู่ ท้าวสิงหนสารีให้วิหราชะกาโอรสออกติดตาม และท้าวกูเร็นก็ให้
 กะระตะภูนาออกติดตามอีกองค์หนึ่ง นางจันทร์ก็รั้งหลังจากได้บวช คลอดโอรสนามอินคชชราแล้ว
 องค์อัยกาพาไปสวรรค์ จากนั้นตนก็แปลงนามเป็นระตุกลานาสัตราวิาช มาถึงเมืองล่าสา รมกับ
 ระตุปุราบายาจนได้ชัยชนะ เข้าพักเมืองล่าสา ฝ่ายอนุชานิเหนายารังหรืออินคชชราอินคชชราเมื่อ
 ได้พบนางสาววังก็ได้เสียกัน แต่นางสาววังก็พลัดพรากด้วยถูกคนบองร้าย องค์อัยกาได้หอบนางมา
 อยู่เมืองล่าสา ส่วนอนุชานิเหนาได้ใช้นามปลอมว่า กะลานาสะยาตา ก็ออกติดตามหาชยาตาของตน
 รบชนะระตุระตุกษัตริย์กษัตริย์ ฝ่ายนางกุสุมาจินตหราออกติดตามหาอิเหนาและนางจันทร์ก็
 ถูกลมหอบและซัดเซพเนจรไปอยู่เมืองตันหยงจางจอ ระตุรับเลี้ยงนางเป็นบุตรบุญธรรม จนได้พบ
 กับอนุชานิเหนาที่เมืองนี้ กล่าวถึงอนุชานจันทร์ก็ใช้นามปลอมว่า มิสารานต์ตาปา ดีเมืองกะ
 บาลัน เมืองจางขบวนได้และได้มาพบพระพี่อิเหนาที่เมืองบันยาร์ (อิเหนาหลังจากปะตาดาแล้ว
 ก็ใช้นามปลอมว่าบันยี่ เข้าดีเมืองมะตารา เมืองสดีทวา เมืองยะมาทรา เมืองสิวานหา เมือง
 ปาจึงจมนมาพบมิสารานต์ตาปาที่เมืองบันยาร์) ทั้งคู่ยกทัพเข้าดีเมืองล่าสา ที่เมืองนี้อิเหนาได้
 รบกับนางจันทร์ก็รั้งหรือระตุกลานา และระตุกลานาก็ถูกอิเหนาหรือบันยี่ฟันบนคอข้างถึงแก่
 ความตาย องค์อัยกาได้นำอัปสรเจ็ดตนและห้าพิภพมาประพรมจนพื้นกลายเป็นหญิงดังเดิม
 อิเหนาจำคู่ตุนาหงันของตนได้ ส่วนโอรสอิเหนานามว่าอินคชชรา ก็ได้ใช้นามปลอมว่า กะลานา

จักรพรรดิน์ เข้าตีเมืองสะการามะดูได้ และได้พบพระเด่นวิราอิศมาทราโอรสท้าวกาหลังที่ได้พลัดกับพี่เลี้ยง ทั้งหมดเดินทางไปที่เมืองวิราภูมิได้

กล่าวถึงระตูพันมิตรทั้งสาม คือระตูสะมาริง ตาเซะ คายะลังสา ก็ได้ร่วมมือกันที่จะชิงพระธิดาท้าวกาหลัง อีกทั้งแค้นใจที่ถูกพวกบ้านจุเหร็จตีเมืองได้ จึงพาเพ็ญตบะ จนเทพษดารา ยานยาประทานเชือกมนตราให้ แล้วยกทัพล้อมเมืองกาหลัง บรรดาพระญาติวงศ์รัฐชวาก็พากันมาที่เมืองกาหลัง และได้ช่วยท้าวเธอรบป้องกันเมืองและพระธิดาได้ ส่วนกลานาจักรพรรดิน์โอรสอิเหนาก็ได้ช่วยส่งวิญญาณเทพษดาราขึ้นสวรรค์ ทั้งนี้เพื่องค์นี้ต่อมาได้ถูกพระอิศวรสาป เนื่องจากไปช่วยศัตรู จากนั้นโอรสอิเหนาก็ได้เดินทางไปเมืองกาหลัง ที่เมืองนี้พระญาติวงศ์ทุกพระองค์ก็สามารถจากกันได้ แต่ก็พร้อมใจกันที่จะไม่เปิดเผยตัวจริงให้ท้าวกาหลังทราบ ในที่สุดท้าวกาหลังก็เกิดสงสัยขึ้นมาว่า บ้านจุเหร็จทั้งหลายเหล่านี้จะเป็นพระนัดดาของพระองค์ จึงให้ไปเชิญพระเชษฐาพระอนุชามาพร้อมกัน และต่างก็รู้จักซึ่งกันและกัน จากนั้นก็ได้จัดการอภิเษกสมรสและมอบราชทรัพย์ให้ครอบครัวที่บ้านเมืองอยู่เป็นสุขกันสืบไป

5. ทิกะยัต เซเกลวาเนิงปะติ

เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตรักและการผจญภัยของระเด่นอินุและนางจันทร์กัณฑ์ สำหรับทิกะยัตฉบับนี้เป็นวรรณคดีมลายูซึ่งมีแนวพื้นฐานของเรื่องมาจากวรรณคดีชวาอีกที ทั้งได้รับการผสมผสานเรื่องจากวรรณคดีอินเดีย อันได้เรื่องรามายณะ และขงหมากุระ นอกจากนั้นยังได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมพื้นบ้านและจากพงศาวดารของมลายูอีกด้วย แต่งด้วยความเรียงร้อยแก้วประเภทนิทาน และนิยมนำมาเล่าโดยตาหลัง กิโอะ ทั้งได้รับความนิยมมากจากนิทานพื้นบ้านเรื่องอื่น ๆ ในมลายู ทั้งนี้เพราะนิทานพื้นบ้านเหล่านี้มักจะหยิบยืมแนวเรื่องไปจากเรื่องที่มีมากที่สุด ยิ่งกว่านั้นยังมีผู้กล่าวว่า เรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นแนวความเชื่อเกี่ยวกับตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์และดวงดาวต่าง ๆ โดยการสมมุติให้ปรากฏการณ์ธรรมชาติเหล่านี้แสดงออกด้วยบทบาทตัวละครที่มีชีวิตจิตใจในเรื่องราวใคร่ ผจญภัยและมหากาฬสงครามดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

เทพเกษมษัตริย์มีโอรสชิดาพาแฝด ต่อมาโอรสเทวาอินทรกามชายะได้ประสูติใน
 ครรภ์ประไหมสุหรีกูรีบัน มีนามว่า ระเด่นอินุ ชิดาเทวีในเวลาเกษมมาประสูติในครรภ์ประไหม
 สุหรีดาหา ต่อมาประไหมสุหรีกูรีบันก็ประสูติพระโอรสอีกนามว่าระเด่นจหรงดิหนึ่งลู่ และยังมี
 ชิดานามว่า ระเด่นอังกฤษกษัตริส ประไหมสุหรีดาหาได้พระโอรสอีกนามว่า ระเด่นกฤษณะสำหรับ
 มหาเดหวีดาหากมีพระชิดานามระเด่นก้าลู่อาแข็ง และระเด่นตามิอุหวิ ท้าวกาเกษมมีพระชิดานาม
 ระเด่นก้าลู่กฤษณะ มีพระโอรสนามว่าระเด่นมนตรีศิริกัน ท้าวสิงหัดสำหรับมีพระชิดานามระเด่น
 อุดาทหนึ่งกุง และได้มีการตุนาหจันกันใหญ่โอรสชิดา ต่อมาระเด่นอินุต้องพลัดพรากไปจากเมือง
 กูรีบันที่ห้องค้ำทรกาลได้ดลใจให้ระตูลุสจะวิญญูลักพาระเด่นอินุ ส่วนนางจันทรกฤษณะก็ถูกรากษสลัก
 พาตัวไป ระเด่นอินุได้รอดตายพ้นจากเงื้อมมือระตูลุสและได้ปลอมตัวเป็นชายพเนจรนามว่า เชเกล
 เข้าไปในราชสำนักดาหา และขออาสาท้าวดาหาเพื่อติดตามหานางจันทรกฤษณะ ระเด่นอินุได้มาราก
 ษสตาย แต่นางจันทรกฤษณะกลับจำระเด่นอินุไม่ได้ ขณะนั้นเองระตูลุสจะดาก็ได้เข้ามามีอิทธิพลใน
 ดาหา และพยายามขู่บังคับท้าวดาหาให้ยกพระชิดาอภิเษกกับตน ท้าวดาหาเองก็เริ่มมีใจเอนเอียง
 ที่จะยกพระชิดาให้ระตูลุสและได้พิดสัญญากับ เชเกล เป็นข้อแรกโดยไม่คิดจะยกพระชิดาให้ เชเกล ทั้ง ๆ
 ที่ เชเกล ได้ทำความดีความชอบมาพระชิดามากมายให้ องค์ก้ำทรกาลก็รู้จึงได้ขวางห้ามรังคลงบนพื้น
 โลก กลายเป็นกวางตัวเมียมีเขาสีทอง พระชิดาอยากได้กวางตัวนั้น ท้าวดาหาก็สัญญาอีกว่าจะ
 ยกนางให้แก่คนที่จับกวางได้ เชเกลสามารถจับกวางตัวนั้นได้ แต่ท้าวดาหาก็ไม่ยอมยกนางให้
 เชเกลต่อมาระตูลุสจะมาแสดงปริศนา 2 ข้อ ท้าวพินท้าวดาหาและเมือง ถ้าตอบไม่ได้ก็จะต้อง
 ยกชิดาและเมืองให้ระตูลุส เชเกลก็ยินดีอาสาช่วยแก้ปริศนาจนได้ แต่ท้าวดาหาก็ยังพิดสัญญากับ
 เชเกลอีก

ในที่สุดองค์บตรกละก็บันดาลให้เมืองดาหาถูกโจมตีโดยประภูชายะ (นามปลอมของ
 ระเด่นจหรงดิหนึ่งลู่ออกติดตามหาระเด่นอินุ) เชเกลก็อาสาช่วยปกป้องอาณาจักร ขณะนั้น เชเกล
 ก็ได้รับตำแหน่งขุนพลมีนามใหม่ว่า อชิปติคุ้มบัก ขณะที่อชิปติหรือ เชเกลกำลังต่อสู้กับประภูชายะ
 อชิปติก็ได้เห็นประภูชายะล้มลงตาย ตัวเองถึงจะจำได้ว่า ประภูชายะคืออนุชาของตน อชิปติก็ล้มลง
 สลบด้วยความเสียใจอยู่ตรงนั้น องค์ก้ำกาจึงบันดาลให้เกิดลมหอบพาทั้งสองไปขึ้นที่เมืองวีรบุหมิ
 ส่วนนางจันทรกฤษณะเมื่อได้ทราบข่าวการหายไประเด่นอินุ ก็เสียใจสลดลงเช่นกัน องค์ก้ำกาได้
 หอบนางไปอยู่ในป่าใช้นามใหม่นางเศลบรังดี และได้ไปเป็นบุตรบุญธรรมของราชาลาเซ็ม

ระตูดองค์นี้ตั้งใจจะให้นางสมรสกับขุนพลเมษะอุลัน (กุหนงสาห์) ภายหลังก็จำกันได้ว่าเป็นพี่น้องกัน ส่วนระเด่นอินุหรืออชิบติพร้อมด้วยประยูรชายะก็ตั้งใจออกติดตามหานางจันทร์กิริณ โดยใช้นามใหม่ อีกว่า บันหยี่ ได้เดินทางเข้าเมืองกาเกณฑ์ ไปเป็นโอรสบุญธรรมของท้าวเธอ ในตอนนั้นระเด่นอินุได้นามใหม่ว่า อาวีรังสะในตำแหน่งพระยุพราช ส่วนระเด่นจะหวังก็ได้นามใหม่ว่า อาวีประบังสะ ต่อมาทั้งเมษะอุลันและนางเคลบรังดีก็ออกเดินทางไปเมืองกาเกณฑ์ ได้พบอาวีรังสะและอาวีประบังสะ ทั้งหมดต่างก็เริ่มสงสัยกัน แต่อาวีรังสะไม่ยอมเปิดเผยตนเองให้ทราบ ซึ่งทำให้นางเคนตรมตรอมใจมาก ต่อมาองค์ภัทรกาลจึงได้เข้าฝันอินุ ทาให้อินุแน่ใจว่า นางเคนก็คือนางจันทร์กิริณ ซึ่งอีกไม่นานอินุก็จะได้ร่วมชีวิตกับนาง จากนั้นอินุก็เกิดกังวลใจในเรื่องนี้ จึงไปที่สุสานร้องขอพระดีวะให้ช่วยตนให้ได้สมรสกับนาง พระดีวะจึงบัญชาให้องค์ภัทรกาลมาบันดาลให้นางเคนล้มป่วยลง เพื่ออินุเท่านั้นจึงจะรักษานางได้ และยังได้นิมนต์จากนางปีศาจมณี ผู้รับใช้พระดีวะอีกว่า วันหนึ่งอินุจะได้โอรสกับนาง ที่ตำหนักของนางเคนตอนนั้นก็ปรากฏว่า แม้แต่พระฤษีภัทรครุก็ไม่สามารถรักษานางได้เลย หมอวิเศษทั้งหลายจึงได้แนะนำให้อาวีรังสะรักษานาง อาวีรังสะจึงไปที่ตำหนักและได้เปิดเผยตนเองให้นางจำได้ จนได้นางเป็นชายา

ขณะนั้นระตูดกะลาณะกุงสิงผู้มีเคราตาก็ได้มายังเมืองกาเกณฑ์ เพื่อจะแย่งชิงคู่ตุนาหงันของวงศ์เทวา อาวีรังสะและอาวีประบังสะพร้อมทั้งเมษะอุลันจึงได้อาสาออกรบ อาวีประบังสะได้ปลอมองค์เป็นสตรีเพื่อหลอกล่อระตูด จนได้มาระตูดถึงแก่ความตาย และกองทัพของอาวีรังสะเมษะอุลันก็ได้เข้าต่อสู้กับกองทัพพันธมิตรของระตูดจนได้รับชัยชนะ ท้าวกาเกณฑ์ได้ประทานบรรดาศักดิ์ใหม่ให้อาวีรังสะนามว่า อชิบติ และได้ยกระเด่นก้าลุห์กุมทาให้เป็นชายา ซึ่งทำให้นางเคนเคลบรังดีรู้สึกน้อยใจมาก ยิ่งกว่านั้นนางบันดรุ์คมีน้องสาวของบันยักก็ได้คิดร้ายต่อนางจันทร์กิริณ เพราะบันยักถูกอาวีรังสะมาฐานที่พยายามจะก่อเรื่องชู้สาวกับนางเคนมาก่อน นางบันดรุ์คมีจึงขอนภาพของบันยักไว้ได้หมอน อาวีรังสะเข้าใจผิดคิดว่า นางเคนเป็นชู้กับบันยักจริงจึงได้ตบตีนางเคนและทำเมษะอุลันมาสู้กันตัวต่อตัว แต่ก็ไม่แพ้ชนะกัน อาวีรังสะได้เนรเทศนางเคนไปอยู่สุสาน ส่วนเมษะอุลันก็น้อยใจแอบหนีอาวีรังสะไป ที่สุสานนั้นนางเคนหรือจันทร์กิริณก็ได้คลอดโอรสนามว่า เมษะตันดระขันธ์ ซึ่งเป็นช่วงที่อินุล้มป่วยลงและได้กลายเป็นคนเสียสติไปแล้ว ส่วนระเด่นก้าลุห์กุมทาก็ได้คลอดโอรสนามว่าระเด่นจิตระขันธ์กลาง

อารีประบังสหหรือระเด่นจขหรั้ง เมื่อทราบข่าวอาการป่วยผิดเพี้ยนของระเด่นอินุ จึงได้ทำการบำเพ็ญพรตขอพรจากพระเป็นเจ้าเพื่อทูลขอวิธีที่จะรักษาอินุ พระศิวะได้ตรัสผ่านทาง ฤๅษีจันทร์ขณะศักดิ์คิดว่า ระเด่นอินุจะได้รับการรักษาให้หาย ก็ต่อเมื่อได้ดอกไม้อดดอกเดียวซึ่งปลูกอยู่ในสวรรค์ และพระโอรสเมสยะจะเป็นผู้เดียวที่จะนำดอกไม้อดดอกนั้นมาได้ ซึ่งที่จริงแล้วดอกไม้อดดอกนั้น ก็คือเลือดในอกของนางฟ้าสุกรษยะ เมสยะต้นตระกูลได้บอกพจนมัยผ่านภูติผีปิศาจเพื่อมาให้พันคำสาป แล้วตนก็ได้เข้าสวรรค์ด้วยเท้าเปล่าพบนางอัปสร 7 คน นางที่สวยงามที่สุดคือนางฟ้าสุกรษยะ แต่พระศิวะได้เตือนเมสยะมิให้หลงใหลนางจนถึงกับลืมเลือดในอกของนาง เมสยะได้อยู่กินกับนาง 3 วัน และได้อภิเษกกับนาง จนได้ลอบแหงอกนางจนได้เลือดออกมา ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นพลอยสีฟ้า เมสยะจึงเก็บไว้ในตะกร้า แล้วเมสยะก็ได้หนีนางมาที่เชิงเขาลาวู ที่นั่นระเด่นจิตราภก็ได้ลอบแหงอก เมสยะ แล้วฉวยตะกร้าไปเสนอเอาความดีความชอบต่อระเด่นอินุ ส่วนเมสยะนั้นองค์มหัศจรรย์ก็ได้ช่วยชีวิตไว้ เมื่อระเด่นจิตราภนำตะกร้าไปให้พระบิดา ตนก็ไม่สามารถเปิดตะกร้าใบนั้นได้ ระเด่นอินุจึงรู้ความจริงทั้งหมดว่า ระเด่นจิตราภไม่ได้ไปเอาเลือดของนางอัปสรมาด้วยตนเอง ขณะเดียวกันตนเองก็เริ่มรู้สึกตัวที่ได้ทำผิดต่อนางเกณ จึงได้ขอเรื่องให้พี่เลี้ยงช่วยนำเมสยะโอรสมาเปิดตะกร้ารักษาตน เมสยะจึงยอมทำตามคำขอของพี่เลี้ยง ได้รักษาพระบิดาจนหายเป็นปกติ ขณะเดียวกันนั้นนางเกณก็ถูกลมหอบกลับมายังเมืองดาหาดังเดิม

ส่วนที่เมืองดาหา ระตูมั่งงะดากียังคงชูดูกตามท้าวดาหา และจะขออภิเษกกับนางจันทร์ภีร์ แต่นางไม่ยอมเข้าพิธี จึงได้อธิษฐานขอให้สวามีของนางมาช่วย ด้วยกลิ่นของธูปเป็นสื่อ และเทพสมาระได้ยื่นคำอธิษฐาน จึงได้ช่วยนางให้อินุได้ปรากฏกายขึ้นทันใด นางจันทร์ภีร์จึงได้คืนดีกับอินุ ต่อมาระเด่นกุนหง (เมสยะอุลัน) ก็ได้ยกทัพมาโจมตีกองทัพของระตูมั่งงะดาจนพ่ายแพ้ไป ฝ่ายอารีประบังสหและเมสยะต้นตระกูลก็มาถึงเมืองดาหาได้ปลอมตัวเป็นนักแสดงละครมาเสียง และเล่นละครตอนที่ระเด่นอินุถูกระเด่นอินุถูกระเด่นกุนหงสำหรับแหงที่กาเกหลังเพื่อถวายเป็นท้าวดาหา อันทำให้นางจันทร์ภีร์จากพระโอรสและพระญาติวงศ์ของตนได้ แต่ระเด่นกุนหงก็อาสาจะฆ่าพวกคณะละครนี้ เพราะเข้าใจผิดคิดว่า พวกละครเร่คือพวกอินุ ด้วยยังแค้นเคืองอินุอยู่ แต่ที่สุดทั้งหมดก็จกกันได้ และสามารถเข้าใจกันได้ด้วยดี

ต่อมาพระอุทิสจระวิณฑุได้ยกทัพมาพร้อมทั้งพันธมิตร คือระตุ่มังงะดาและระตองค์อื่นได้
 เข้าร่วมโจมตีเมืองดาหา ในการนี้ระเด่นจะหรั่งได้ยกทัพโจมตีระตุ่มังงะดาจนระตูปราชัยไป
 ส่วนพระอุทิสจระวิณฑุได้วางแผนเหาะมาใช้เวทมนตร์ลักพานางจันทร์กิริณีไป แต่ก็ถูกระเด่นอินุและ
 พระญาติวงศ์จับได้ ระตูกถูกผูกมัดติดกับเสาและถูกขังด้วยหินจนถึงแก่ความตาย ส่วนเมสะก็ได้อ
 นากองทัพแห่งวีรบุรุษและเมืองขึ้นต่าง ๆ ออกตะลุมกับข้าศึก จนสุดท้ายพ่ายแพ้ไป ส่วนที่บน
 สวรรค์ นางอัปสรสุภรรยาได้คลอดโอรสนามว่าเมสะอินทรเดวกุสุมา แต่นางอัปสรก็ตกเป็นชายา
 ของเทพเบนจระวันสำหรับผู้เป็นเทวาผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์ นางรู้สึกเสียใจและโกรธที่เมสะทอด
 ทิ้งนางไป นางจึงขอร้องไห้เจ้าชายแห่งเมืองกลิงและเมืองต่าง ๆ มาโจมตีเมืองชวาใน
 ทางอากาศด้วยการใช้นกอินทรีเป็นพาหนะ และบันดาลให้ความมืดม่นปกคลุมไปทั่วแคว้นแดนชวา
 องค์ที่ทรงกาลจึงส่งเมสะกุสุมาโอรสเมสะตันดรขันธ์มาปราบ จึงทำให้เกิดสงครามใหญ่โตขึ้นบน
 แผ่นดินโลก ในที่สุดพระติวะจึงได้มาเจรจาสงบศึก และให้พระญาติวงศ์ทั้งหมดเข้าพิธีอภิเษกสมรส
 ตามที่ได้ตักทวงกันไว้

6. ปันหยี่ ชังเกอร์ณี

เรื่องนี้เป็นนิทานพื้นบ้านของชวา ซึ่งจัดว่ายังอยู่ในยุคที่อิทธิพลฮินดูเริ่มเข้ามาในชวา
 ในคริสต์ศักราช 75 ชีวิตของคนชวาในสมัยนั้นขึ้นขึ้นขึ้นอยู่กับความเชื่อว่า ในวัตถุประสงค์อย่างจะมี
 วิญญาณอยู่ในนั้น นอกจากนี้ยังเชื่อในเรื่องมหัศจรรย์ เวทมนตร์คาถาอำนาจของดวงดาว
 ความสามารถในการติดต่อกับคนตาย และมีเทพมากมายทั้งที่ดีและไม่ดี จากนั้นมาอิทธิพลของฮินดู
 ก็ยังคงอยู่ในชวาอย่างเหนียวแน่นจนถึงศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นช่วงที่อิทธิพลของอิสลามได้เริ่ม
 เข้ามาแล้ว เรื่องชังเกอร์ณีกล่าวกันว่ามาจากเมืองปาเล็มบัง ซึ่งเชื่อว่ามิได้โดยตรงเรื่องจาก
 ประวัติศาสตร์ ผสมผสานเข้ากับแนวเรื่องของนิทานพื้นบ้าน เรื่องนี้จึงเน้นหนักที่ชีวิตรักของ
 กษัตริย์ชวากับหญิงชาวบ้าน จนทำให้เกิดตำนานรักอันลือลั่น สะเทือนใจผู้คนมากมาย ทั้งยังมีแนว
 เรื่องที่มหัศจรรย์สนุกสนานอีกด้วย ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

นับเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้วที่มีกษัตริย์ปกครอง 4 แผ่นดิน ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน องค์แรกครองอาณาจักรเจงกยะ องค์ที่ 2 ครองอาณาจักรากติร์องค์ที่ 3 ครองอาณาจักรรุกราน และองค์ที่ 4 ครองอาณาจักรสิงหสำหรับ ส่วนพระพี่น้องนางสุดท้ายคือ นางกิลิสซึ่ ดำรงชีวิตเป็นดาบสีในป่าเกตุจันกัน ราชินีเจงกยะมีโอรสถึง 43 องค์ องค์ใหญ่สุดคือ ดุเม็งกุงประชาชนาตยะ และองค์ที่ 5 คือบันหยี่ ฆู เกอर्टบดิหรือระเด่นบันหยี่ ระเด่นบันหยี่ได้หนีไปอยู่กับเจ้าหญิงดาฮา คือเทวีเสการัตยะหยี่ แต่ระเด่นไม่เคยเห็นนางเลย วันหนึ่งระเด่นและพี่เลี้ยงได้เดินผ่านบ้านของปติกุตาวรรสา ปติได้เชิญระเด่นบันหยี่เข้าไปในบ้าน ทักตรระเด่นได้เห็นนางอังกะณีเข้า ก็หลงรักนาง และระเด่นบังคับปติให้ยกลูกสาวมาให้ตนเอง และได้แต่งงานกัน อันเป็นผลให้ราชินีเจงกยะกริ้วมาก ส่วนราชากติร์เมื่อรู้ว่าระเด่นบันหยี่ทอดทิ้งคู่ดูนางั้น ก็จัดการประกาศสงครามกับอาณาจักรเจงกยะทันที ราชินีเจงกยะจึงวางแผนให้ระเด่นบันหยี่ไปหานางกิลิสซึ่เพื่อให้นางเกลี้ยกล่อมระเด่นให้เห็นแก่วงศ์ตระกูล โดยไม่เปิดโอกาสให้ระเด่นได้สละชายาของตนเลย แล้วราชินีเจงกยะก็สั่งให้โอรสองค์โตนำกรีซไปประหารนางอังกะณี เมื่อโอรสดุเม็งกุงไปถึงบ้านอังกะณี ก็หลอกอังกะณีเข้าไปในป่าลึก และที่นั่นดุเม็งกุงก็บอกความจริงว่าจะต้องฆ่านาง ไม่นานที่ดุเม็งกุงจะเงื้อมือขึ้นแทนนาง นางอังกะณีก็ชิงกรีซจากดุเม็งกุงแทงอกตัวเองเสีย ส่วนนางรับใช้ของอังกะณีก็เอากรีซเล่มเดียวกันแทงตัวเองเช่นกัน ดุเม็งกุงจึงปิดคลุมศพทั้งสองด้วยใบไม้แห้งสกปรก เมื่อระเด่นบันหยี่กลับมา ก็พบแต่นางอุหนึ่งกำหนึ่งองสาวอังกะณี และรู้ความจริงจากนางว่า อังกะณีตายแล้ว ระเด่นบันหยี่ก็เป็นลมล้มลงตรงนั้น หลังจากนั้น 2 วันเมื่อฟื้นแล้ว ก็เอาแต่เพ้อพึมพำชื่ออังกะณี มองไปทางไหนไม่ว่าหิน ต้นไม้ ใบหญ้า ทุ่งนา ดอกไม้ ก็คิดว่าเป็นนางอังกะณีเสียหมด มีประสันตาผู้เดียวที่อยู่ให้กำลังใจหนักแน่นตลอดเวลา เมื่อวันเวลาผ่านไป ระเด่นบันหยี่ก็ได้สติขึ้นมา ก็เดินทางไปพบกองใบไม้แห้งสกปรกเข้า ภายจได้กองไม้ นั้น ก็ได้พบศพอังกะณีที่ยังสวย น่ารักไม่เสื่อมคลาย แล้วระเด่นบันหยี่รีบส่งให้ประสันตาจัดเรือสองลำเพื่อลอยศพอังกะณีกับนางรับใช้ จนในที่สุดร่างของนางก็หายไปกลายเป็นพระจันทร์ลอยเด่นอยู่บนท้องฟ้า

วันหนึ่งที่อาณาจักรกิติรีได้บังเกิดลมแรงมาก จนได้หอบนางเดวีเสการัตตหยาไปตกยัง
ทุ่งนาแห่งหนึ่ง นางเดวีได้สลบอยู่ ณ ที่นั้น เมื่อฟื้นขึ้นมาเสื้อผ้าของนางก็เปลี่ยนไปกลายเป็น
เสื้อผ้าที่เก่าชาด เนื้อตัวก็มีกลิ่นเหม็นสกปรกไปหมดคล้ายคนจรจัด นางจึงเดินไปที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง
ได้เข้าไปในบ้านของแม่ยายที่มีลูกสาวถึง 6 คน ได้แก่ นางเกลดิงเมระ นางเกลดิงฮีชา
นางเกลดิงบิรุ นางเกลดิงอันสุ นางเกลดิงกลาบุ และนางเกลดิงยิดัน เมื่อแม่ยายเห็นเดวี
เสการัตตหยาเดินขัดเซพเนจรเข้ามา นางก็ช่วยนางเดวีให้มาเป็นบุตรบุญธรรมในนามใหม่ว่า
นางเกลดิงกุนิง แต่ที่จริงแล้ว นางแม่ยายและลูกสาวทั้ง 6 ได้ปฏิบัติต่อนางเดวีหรือนาง
เกลดิงกุนิงอย่างเจ้านายกับทาส นางเกลดิงจึงกลายเป็นคนรับใช้ในบ้านนี้ไป และต้องทำงาน
บ้านสารพัด ขณะเดียวกันนางก็ยังมีหวังที่จะได้กลับไปบ้านเมืองของตนสักวันหนึ่ง

แม้ว่านางอังเกรณีจะกลายเป็นพระจันทร์ไปแล้ว แต่ระเด่นบันหยียังคงมีความหวังที่
จะติดตามหานางอยู่ ระเด่นบันหยีตอนนั้นจึงได้ปลอมตัวเปลี่ยนนามเป็น อมรบาหังพร้อมด้วยพี่เลี้ยง
ทั้งสองก็ได้เที่ยวติดตามหาคนรัก จนมาถึงทุ่งนาแห่งหนึ่งและได้เข้าไปในหมู่บ้านที่ชื่อว่า ดาดะบัน
และเข้าไปขอทำงานที่บ้านแม่ยายดาดะบัน แม่ยายเกิดความรักเอ็นดู จึงรับอมรบาหังและผู้ติดตาม
มาพักในบ้าน และเลี้ยงดูอมรบาหังเป็นถึงบุตรบุญธรรมในนามใหม่ว่า อันเดอันเดลามัก ต่อมา
ชาวที่ระเด่นบันหยีหรืออันเดอันเดลามักได้เข้ามาเป็นบุญธรรม ก็แพร่กระจายไปทั่วหมู่บ้าน ตำบล
ต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพราะอันเดหรืออมรบาหังมีรูปร่าง มีอัธยาศัยดี มีจริยาวัตรสูงศักดิ์ลิดกับชาวบ้าน
ทั่วไป แม่ยายเกลดิงจึงให้ลูกสาวทั้ง 6 นาง เดินทางไปดูตัวอันเดเพื่อให้อันเดเลือกเป็นภรรยา
ส่วนนางเกลดิงกุนิงก็ถูกสั่งให้ทำงานบ้านอย่างหนัก จนไม่มีโอกาสไปดูตัวอันเดกับเขาเลย ลูกสาว
ทั้ง 6 เมื่อมาถึงใกล้แม่ยายแห่งหนึ่ง ก็เห็นปูญใหญ่ตัวหนึ่งดักคอยอยู่ซึ่งบริเวณนั้นไม่มีสะพานจะ
ข้ามเลย ปูญใหญ่ตัวนี้ที่จริงก็คือประยูกลานะผู้เป็นราชาแห่งยักซ์ ดังนั้นนางทั้ง 6 จึงต้องอาศัยปูญักซ์
ตัวนี้ข้ามแม่น้ำไปอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงและต้องถูกปูญักซ์จับนางทีละคน นางทั้ง 6 เมื่อถูกปูญักซ์
จับแล้ว ก็มีกลิ่นตัวเหม็นคาวเหมือนปลาเมื่อนางเหล่านี้มาถึงบ้านแม่ยายดาดะบัน อันเดหรืออมรา
บาหังก็ไม่อยากออกมาพบนางเพราะตัวนางเหล่านี้สกปรกมีกลิ่นคาวปลาติดอยู่ ส่วนนางเกลดิง
กุนิงที่จริงก็อยากจะมาดูตัวอันเดกับคนอื่นบ้าง แต่ตัวเองยังไม่สามารถขุดหม้อเก่า ๆ ให้สะอาด
เป็นเงารับได้นางจึงอธิษฐานและในที่สุดพญาครุฑตัวใหญ่ก็มาช่วยขุดหม้อให้ด้วยขี้ผึ้งวิเศษ ทั้ง
ยังช่วยนางเก็บผักลงตะกร้าอีกด้วย และก่อนพญาครุฑจะจากไป ก็ได้ให้ไม้วิเศษแก่นางไว้ใช้ใน
ยามยากลำบาก

หลังจากนั้นนางเกลดิงกุกนิงได้รับเดินทางจะไปหมู่บ้านดาตะบัน แต่ก็ต้องผ่านแม่น้ำกว้างใหญ่สายเดียวกันกับที่นางทั้ง 6 ได้ผ่านมา นางเกลดิงจึงต้องเผชิญหน้ากับบูกฤษ แต่นางก็สามารถรอดพ้นจากการถูกบูกฤษจับได้ ทั้งนี้ด้วยนางใช้ไม้วิเศษวัดอากาศ น้ำในแม่น้ำก็แห้งแล้ง และนางก็สามารถเดินข้ามแม่น้ำได้ เมื่อนางมาถึงบ้านแม่มายนางก็ได้พบกับอันเดที่บ้านนี้ เพราะอันเดยอมออกมาดูนาง ด้วยนางสวยสะอาดไม่มีกลิ่นคาวปลาติดตัว ยิ่งกว่านั้นนางยังมีใบหน้าเหมือนนางอังกะณีเสียอีก อันเดหรืออมรบาหั่น หรือระเด่นบันทียิ่งจึงขอนางแต่งงานทันที ด้วยเชื่อว่านางเกลดิงกุกนิงหรือเดวีเสการัตตะหีย ก็คือนางอังกะณีคนรักเก่าที่ตายไปแล้วมาเกิดในร่างใหม่นั้นเอง

7 รั้งบังวิเทษ

เรื่องนี้เป็นวรรณคดีชาวสยามกลาง ซึ่งใช้คำประพันธ์เตนยฮัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป็นวรรณคดีบทละครโดยตรง เรื่องรั้งบังวิเทษมีกำเนิดมาจากดินแดนบาทลี ซึ่งยังได้รับจากนวนิยายของนิทานบันทียีนช่วงแรกอยู่ ในทานองเดียวกับเรื่องมาลัดซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตัวละครในราชสำนัก ทั้งนี้เพราะสถาบันกษัตริย์ในสมัยนั้นได้เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดนิทานบันทียีนขึ้น ดังนั้นเรื่องจึงสร้างขึ้นเพื่อแสดงถึงค่านิยมของความจงรักภักดีของผู้คนในราชสำนัก มีการบรรยายถึงวัฒนธรรมของผู้คนในแวดวงชนชั้นสูงในด้านของประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ความมั่งคั่งงามของพระราชวังมหรสพของชนชั้นสูง งานวิจิตรศิลป์ต่าง ๆ ตลอดจนการศึกสงครามระหว่างอาณาจักรต่ออาณาจักร เรื่องนี้จึงไม่เกี่ยวข้องกับแนวเรื่องที่เจ้าชายโกริบันไปหลงรักหญิงต่ำศักดิ์ จนทำให้เจ้าชายต้องพลัดรักจากคู่หมั้นของตนดังที่ปรากฏนิยายในสมัยต่อมา แต่เรื่องจะเป็นแนวของการหายตัวของเจ้าหญิงดาทา และเจ้าชายโกริบันต้องปลอมตัวออกผจญภัยติดตามเจ้าหญิงจนจำกันได้ แต่ก็มีอุปสรรคจากการทำศึกสงครามจากรัฐต่างประเทศที่ทั้งรัฐดูแลนี้หมายจะชิงนางดาทานั้นเอง ซึ่งพระเอกจะต้องแสดงแสดงบทบาทความกล้าหาญที่จะเอาชนะศัตรูต่าง ๆ และในที่สุดก็สามารถครองใจนางเอก และได้รับการยอมรับจากพระบิดานางเอกมากกว่าจะเป็นเพียงความรักอันเกิดจากการหมั้นหมายกันไว้ตั้งแต่เยาว์วัย ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

ราชาภิรมย์โอรสที่มีความสามารถ คือระเด่นมะกะรัตด้วย เจ้าชายได้หนีไปไว้กับ เจ้าหญิงวรัศตระสำหรับแห่งดาหาตั้งแต่เยาว์วัย แต่เพณีสเหตุให้เจ้าหญิงดาหาหายตัวไปในขณะนั้น ระเด่นได้ติดตามหาทางด้วยการผจญภัยจนได้ถึงเมืองสิงหสาหรี่ ที่เมืองนี้ระเด่นได้พบกับความงาม ของเจ้าหญิงเกสวดี ระเด่นได้นำเจ้าหญิงเกสวดีมาเข้าพิธีอภิเษก ชาวการอภิเษกได้แพร่กระจาย ไปถึงดาหา อันทำให้ท้าวดาหาและประโหมสุหรีโตกเดร่าพระทัยยิ่งนัก ภายหลังเจ้าหญิงดาหาหรือ ระเด่นวรัศตระสาหรี่ก็ได้กลับคืนเมืองดาหาโดยปลอดภัย ทั้งนี้เพราะระตูลิงหมาดราหรือเจ้าชาย เก็มบังกุหนึ่งได้มาพบนางในป่า และได้พานางมาถวายท้าวดาหา ท้าวเชอตัดสินใจจะยกพระธิดา งามให้อภิเษกกับระตูลิงแทนระเด่นภิรมย์ ชาวการอภิเษกที่จะมีขึ้นที่ดาหาได้แพร่กระจายไปถึงภิรมย์ ระเด่นมะกะรัตจึงตัดสินใจที่จะส่งพระญาติคือระเด่นจหรั่ง เล็งกะระปลอมตัวไปยังดาหาเพื่อสืบ หาเส้นทางที่จะเข้าถึงราชสำนักดาหา ระเด่นจหรั่งได้เข้าสมัครขอทานหน้าที่เป็นผู้รับใช้บริการระตูลิง ในฐานนักดนตรีส่วนพระองค์ซึ่งก็เป็นที่ถูกใจระตูลิง และได้เชิญให้เจ้านายของระเด่นจหรั่ง เข้ามาสมัครทำงานในราชสำนักดาหา ระเด่นมะกะรัตจึงถือว่าเป็นโรกาสติแล้ว จึงได้ปลอมองค์ เป็นวังบั้งวิเดยชอบหนีวีเรสวระระ และได้มาที่ดาหาพร้อมกับผู้ติดตามหลายคน วังบั้งวิเดยเมื่อ มาอยู่ต่อหน้าระตูลิง ระตูลิงเกิดความพอใจในตัววังบั้งมากถึงกับได้แต่งตั้งให้ขึ้นแสดงละครเพื่อสร้างความบันเทิงในราชสำนัก

ส่วนเจ้าหญิงดาหาก็ทรงเสียพระทัยมาก เมื่อรู้ว่าตนจะถูกยกให้เป็นชายารชดูด้วยใจ ของนางยังยึดมั่นในสัจจะการตุนาหงษ์อยู่ ในคืนวันหนึ่งเทพธิดาได้มาบอกข่าวแก่นางว่า วังบั้งที่ แท้ก็คือคู่มั่นของนาง และอีกไม่นานจะได้อภิเษกด้วยกัน ซึ่งได้ทำให้นางมีความหวัง มีกำลังใจ ขึ้นมาก ระหว่างนั้นวังบั้งก็ได้จัดแสดงละครลาสังกะรันขึ้น การแสดงครั้งนี้ ระตูลิงและเจ้าหญิง ดาหามาชมด้วยตัวเอง ขณะที่วังบั้งกำลังเล่นละครอยู่นั้นพลันสายตาของวังบั้งก็ไปสบกับเจ้าหญิง ดาหาเข้า ทั้งคู่ก็เกิดความรักต่อกันขึ้น วังบั้งได้กลับที่พักของตัวเอง และเริ่มรู้สึกเสียตายนางยิ่งขึ้น ต่อมาวังบั้งก็ได้รับคำสั่งให้วาดลวดลายผ้าด้วยเนื้อเรื่องจากละครเพื่อถวายเจ้าหญิง เจ้าหญิง ก็ยิ่งประหลาดพระทัยในฝีมืออันประณีตของวังบั้งมาก ทั้งนี้ในลวดลายผ้าที่แสดงถึงรสนิยมของคน ขึ้นสูง และยังแสดงถึงความรักของวังบั้งที่มีต่อเจ้าหญิงแฝงมาอีกด้วย

เข้าต่อมาวังบั้งได้เข้าไปในอุทยานบาจินต้า บรรยากาศรอบข้างทำให้คิดถึงนางมาก เพ็ญนางแควงหูตีสหิงกาหลังเก็บดอกกัมปี้รอยู่ วังบั้งจึงขอร้องให้นางแควงนางจตมาหายไปหานาง วร้สตระสำหรับ เมื่อนางได้รับจดหมายก็ร้องไห้ นางแควงหน้าความมาบอกวังบั้งถึงปฏิกิริยาของ พระชิตาที่มีต่อวังบั้ง และความจริงที่นางได้รับรู้แล้วว่าที่แท้แล้ววังบั้งคือ เจ้าชายกุรีน ทั้งการที่ นางไม่เคยมีใจให้ระตุสิงหมาตราเลยชานี้จึงทำให้วังบั้งวิเศษถึงกับสลบไป ขณะที่วังบั้งได้มาอยู่ เมืองดาหาเป็นเวลาถึง 2 เดือน วังบั้งก็เป็นที่รู้จักดีสำหรับผู้หญิงทั้งหลาย ทั้งนี้ก็เพราะวังบั้งมีรูปงาม มีกิริยามารยาทเหมือนดังคนที่อยู่ในตระกูลสูง

ส่วนราชาลาเซ็ม หลังจากทีพลาดจากการลักพาตัวนางดาหา ก็รู้สึกโกรธแค้นนัก จึง ประกาศสงครามกับดาหาเพื่อจะจับพระชิตามาเป็นชายาให้ได้ ระตุได้ออกคำสั่งให้เตรียมกำลัง พลเข้าบุก พร้อมด้วยพันธมิตรต่าง ๆ ก็ได้เดินทัพดาหน้าสู่ดาหา วังบั้งจึงอาสาออกเผชิญหน้ากับข้าศึก ทั้งระตุสิงหมาตราก็ขอเข้าร่วมกับกองกำลังวังบั้งด้วย ก่อนออกรบวังบั้งได้ส่งจดหมายฉบับหนึ่งเพื่อ ลาเจ้าหญิงไปรบ เจ้าหญิงก็ส่งของขวัญตอบเพื่อกำลังใจ ขณะที่วังบั้งกำลังออกรบก็ได้หนีรอดได้จาก สวรรค์ วังบั้งได้ใช้แผนเข้าโอบล้อมศัตรู ส่วนราชาลาเซ็มก็ได้รับลางร้ายก่อนออกรบ จนกองทัพ ทั้งสองได้ปะทะกัน แต่กองทัพของราชาไม่สามารถต่อสู้กองกำลังดาหาได้ ต้องถอยร่นแตกยับไป มากมาย ราชาลาเซ็มได้ทำวังบั้งกันตัวต่อตัวด้วยเพลงวิช จนพระอาทิตย์ตก ราชาลาเซ็มจึงถูก วังบั้งแทงถึงแก่ความตาย ส่วนวังบั้งก็เป็นลมหมดสติล้มลงในสนามรบด้วยความเหนื่อยอ่อน แต่ระตุ สิงหมาตราก็ได้เข้าช่วยพยุงกลับมาช่วยบ้านพัก ที่าวดาหาและประหม่อมสุหรีรู้สึกตกใจต่อชาวที่วังบั้ง สบไป จากนั้นเมื่อวังบั้งมีอาการดีขึ้น จึงได้เข้าเฝ้าที่าวดาหาและกราบทูลเหตุการณ์ศึกสงครามทุก ประการ พร้อมทั้งนำเครื่องบรรณาการมาถวายแก่ที่าวดาหา แล้วประหม่อมสุหรีลาเซ็มก็ทำพิธี แบหลาดตายตามสวามีตามธรรมเนียม จากนั้นที่าวดาหาที่ก็ทำพิธีบุญตนรับวังบั้งเป็นโอรสบุญธรรม และให้ตำแหน่งยุพราช ประหม่อมสุหรีก็ได้ยกนางกานัลทั้ง 7 นางให้วังบั้ง แต่วังบั้งไม่ขอรับด้วยกลัว พระชิตาจะเสียพระทัย เข้าวันต่อมา วังบั้งได้ให้นางแควงนางจตมาหายไปให้พระชิตามีใจความว่า วังบั้งต้องการจะพาพระชิตาหนีไปเมืองกุรีน พระชิตาเมื่อรับทราบสารก็ร้องไห้ และส่งสาร วังบั้งมากนางได้ฝากขี้ผึ้งหอม เนื้อหวานเป็นที่ระลึกแก่วังบั้ง และวังบั้งก็ได้ส่งของขวัญและนาง เชลยไปให้พระชิตา

เมื่อวังบั้งได้มาอยู่ดาดหาถึง 7 เดือนแล้ว เข้าวันหนึ่งวังบั้งก็ได้แสดงละครให้คนในราชสำนักดู ทั้งได้วาดลวดลายลงบนผ้าเป็นตัวปีศาจสัจจะสาหรี่ อันประกอบไปด้วยดอกไม้หนานาพรรณ พลับสายตาก็ไปสบพระธิดาเข้า ซึ่งยิ่งทำให้พระธิดาเสน่ห์นางด้ววังบั้งมากขึ้น ต่อมาวังบั้งได้รับคำสั่งให้แสดงละครว้างปुरुวเรื่อง สุปรสภาพุทธพร้อมด้วยการแสดงเงินเดร์ เรเด็บ สลับการตีฆ้อง และร้องบทกวีกาภวินในการอธิบายความ ในละครเรื่องนี้วังบั้งได้แสดงนัยให้เห็นว่าเขารักนางอย่างยิ่ง อีกทั้งยังได้แสดงอารมณ์ขันมากมายให้สูในราชสำนักนั้น เียงอีกด้วย ท้าวดาหาจึงตรากว้างลให้เขาด้วยเพชรเม็ดงามประดับศรีษะ จนเข้าวันต่อมาวังบั้งก็ไม่อาจจะทนต่อความปรารถนาของตนที่มีต่อนางได้ วังบั้งจึงตัดสินใจที่จะลักพาพระธิดาหนีในวันที่ 13 เดือน 4 ในขณะที่ระตุสิงหามาตราภพยายามจะขอร่วมรสเสน่ห์กับนางให้ได้ แต่ก็ถูกนางปฏิเสธเรื่อยมา เมื่อถึงวันนั้น ก็ได้มีการแสดงละครว้างหน้าที่นั่ง โดยให้ระเด่นจขหรั่งเป็นผู้แสดงส่วนวังบั้งได้ขอ นางวรัสตราเด้นรา นางก็ยินดี ซึ่งใคร ๆ เมื่อได้เห็นผู้นี้ต่างก็ชื่นชมและพูดเสียงเดียวกันว่า ทั้งคู่เหมาะสมกันมากที่สุด

หลังจากนั้น ระเด่นจขหรั่งก็แอบไปสยानอนหลับลงในเครื่องเต็มของระตุสิงหามาตราและขณของระตุ แล้ววังบั้งก็พาเจ้าหญิงดาหาหลบหนีออกมาขึ้นบนหลังช้าง สั่งให้ทุกคนเปิดเพณามของตัวเอง วังบั้งได้พระธิดาหนีมาถึงชายแดนเมืองกุรีบัน และพานางเข้าไปในห้องพลับพลาจนได้นางเป็นชายา ส่วนระตุเมื่อตื่นขึ้นมาไม่เห็นเจ้าหญิงก็โอดครวญต่อท้าวดาหา และขอสละความเป็นสวามีของนางด้วยต้องพ่ายแพ้ต่อโชคชะตาของตนเอง ส่วนทั้งวังบั้งและเจ้าหญิงดาหาก็ก้าวมาถึงเมืองกุรีบัน และรับสั่งให้จัดงาน อภิเษกกัน แต่วันบั้งเกรงว่าเกสวดีจะน้อยพระทัย จึงได้ไปที่ตาทนั๊กและพาตัวเจ้าหญิงมาคู่ตัวนางวรัสตราสาหรี่ นางทั้งสองก็ปรองดองกัน ด้วยทั้งคู่รักระเด่นมากระรัดและไม่ต้องการให้ระเด่นมีเรื่องเดือดร้อนใจ ส่วนที่เมือง ท้าวดาหาก็กได้ข่าวพระธิดาของพระองค์ได้สมรสกับคู่ตุนาหงั้น ก็พอพระทัยจึงตรัสชวนประหม่มสุหรี่ไปดาดหาเพื่อจัดพิธีอภิเษกให้กับธิดาธอรสองคี่อื่นตามที่ได้ตุนาหงั้นกันไว้ อันได้แก่ ระเด่นเสริงคระระยุดาแห่งดาดหากับเจ้าหญิงจารระราคะหรือดิหลากุสุสมาแห่งกุรีบัน และได้จัดพิธีอภิเษกให้ระเด่นเฉลยชายกับระเด่นเฉลยหญิงเมื่อครั้งที่วังบั้งได้มาในการทำศึกสงคราม ทั้งยังได้ยกางเฉลยรูปงามคนหนึ่งของวังบั้งให้ระตุสิงหามาตรา เป็นการชดเชยและความสุขสงบก็บังเกิดขึ้นบนแผ่นดินโลกตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา

8. เกกุลิตัน มันทรี อาลิต

เรื่องนี้เป็นวรรณคดีชิ้นคลาสสิก ซึ่งเขียนขึ้นเป็นต้นฉบับบาทสิบบาทลานลองดาร์ และปัจจุบันได้เก็บไว้ในห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยอุทยานแห่งเมืองเด็นปาร์ซาร์ เรื่องเกกุลิตันมีหลายแก่น อันได้แก่ ความรัก ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าด้านจิตใจ ปรัชญา และประวัติศาสตร์ และในแก่นทั้งหลายก็ได้มาจากเรื่องบันทึกของชวา ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ดีในบาทลี ลักษณะสามารถเป็นสำนวนร้อยแก้ว และได้รับการตกแต่งด้วยทำนองเพลงตามประเพณี นิยมของบาทลี มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเจ้าชายผู้เป็นพระเอก ผู้ได้ต่อสู้เพื่อรักษาอาณาจักรของตน ซึ่งถูกรบกวนจากวิญญานนอกโลก จนตอนสุดท้ายด้วยคุณความดีและความเป็นพระเอก ก็สามารถเอาชนะความชั่วร้ายได้ งานชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นแนวเขียนเรื่องบันทึกในช่วงก่อน ศตวรรษที่ 16 (ก่อนอิสลามจะเข้ามามีอิทธิพลในหมู่เกาะชวาบาทลี) ปัจจุบันเรื่องนี้ก็เป็นที่ยอมรับ ดีในรูปแบบของการแสดงเต้นรำและการละคร ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

ท้าวกูรีบันดารีจะให้ระเด่นมันตรีอภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงดาฮา แต่ระเด่นได้ต่อรองที่ จะขออภิเษกกับระเด่นบุตรีทั้งสามพระองค์ คือ ระเด่นก้าลุตดาฮา ระเด่นก้าลุตกาเกนลัง และระเด่นก้าลุตสิงหัดสาหรี ท้าวกูรีบันก็ประทานอนุญาต จึงได้รับสั่งให้ปาดิทันახบวออกเดินทาง ไปขอหมั้นพระธิดาทั้งสามพระองค์ไว้ก่อน ต่อมาระเด่นมันตรีก็ได้ออกเดินทางไปกับบษรุเดะ ปุนตา เพื่อนำของหมั้นส่วนพระองค์ไปให้พระธิดาและเพื่อจะดูตัวพระธิดาทั้งหลายด้วยพระองค์เอง ระเด่น ได้มาถึงเมืองดาฮาเป็นเมืองแรกและได้พบนางก้าลุตทั้งสองได้เกิดความรักต่อกันขึ้น จากนั้น ระเด่นก็นำของหมั้นไปให้พระธิดากาลัง และสิงหัดสาหรีตามลำดับ ทางเมืองกูรีบันก็ได้จัดเตรียม การอภิเษกให้พร้อมภายใน 1 เดือน 3 วัน เมื่อถึงกำหนดวันอภิเษก ระเด่นมันตรีก็เดินทางไป พร้อมกับขบวนเกียรติยศ เพื่อไปรับพระธิดาทั้งสามองค์ จากนั้นก็นำขบวนแห่มายังกูรีบันเพื่อทำการ อภิเษก วันเวลาผ่านไปไม่นาน เจ้าหญิงทั้งสามพระองค์ก็ทรงพระครรภ์

ขณะนั้นที่บนสวรรค์ นางอัปสรสุประภาารู้สึกแค้นใจที่ระเด่นมันตรีไม่ได้เลือกนางเป็น ชายา จึงคิดจะพาให้ระเด่นมันตรีและญาติวงศ์ได้รับความทุกข์ทรมาน จึงรับสั่งให้นางอัปสร ทั้ง 5 ตน ได้แก่ นางเดหรีเกนดรัน นางนิโลตมะ นางโกดาร์มาหยัง นางตันหยงบิทรู และ นางเย็นตุ๊ก ลงไปยังอุทยานเมืองดาฮาเพื่อไปอาบหน้าธารกาย หลังจากที่ได้สระสระแล้ว นาง อัปสรทั้ง 6 ตน ก็ประพฤติดนราวกับคนไร้สติ คือ เข้าทำลายอุทยานของระเด่นมันตรีด้วยความโกรธ

จนอุทยานของระเด่นทั้งพินาสไป รุ่งขึ้นคนเฝ้าสวนมาเก็บดอกไม้เพื่อจะนำไปถวายเจ้าหญิงทั้งสาม พระองค์ ก็พบกับสภาพยับเยินของอุทยาน จึงนำความกราบทูลระเด่นมันตริ ระเด่นจึงไปดูเหตุการณ์ กับขุนตาดด้วยพระองค์เอง ขณะนั้นนางอัปสรทั้ง 6 ก็เตรียมตัวจะเหาะกับสวรรค์ ระเด่นมันตริจึง คิดจะลักเสื้อผ้าของนางเหล่านั้น แต่เพื่อยุเหลือบไปเห็นนางอัปสรเกนดรีนที่สวยงดงามกว่าองค์อื่น เข้า จึงได้ลักเสื้อทรงผ้าไหมเหลืองของนางไปเก็บซ่อนไว้ เมื่อนางทั้ง 5 แต่งองค์เรียบร้อย แล้ว ก็ได้เหาะขึ้นไปสวรรค์ คงเหลือแต่นางเกนดรีนที่หาชุดทรงของตนไม่พบ นางทั้ง 5 จึงลงถึง นางเกนดรีนไว้บนโลกมนุษย์ ช่วงนั้นเองที่ระเด่นมันตริ ได้แอบเข้าหานางเกนดรีน เกี่ยวพาราสิ จนนางรู้สึกหลงรักระเด่น ยอมตกเป็นชายาของระเด่นในอุทยานนั้น ส่วนระเด่นเองก็พลอยลืมทุกอย่าง แม้กระทั่งพระชายาทั้งสาม

เมื่อเดหวิสุปราภาหัวหน้านางอัปสรรู้เข้า นางก็ยิ่งกริ้วหนักขึ้นไปอีก ถึงกับเหาะลงมา สถาปนาเกนดรีนในขณะที่ระเด่นมันตริไม่อยู่ ทั้งนี้ก็เพราะนางนอกจากจะอิจฉาพระชายาทั้งสาม แล้ว นางยังอิจฉานางเกนดรีนอีกด้วย คำสาปนั้นก็คือ ต่อจากนี้ไประเด่นมันตริจะเกิดอาการ คลุ้มคลั่ง หลงใหลนางเกนดรีนขนาดไหนอย่างไรสติ ส่วนนางเกนดรีนก็จะหมิจิตใจวิปริต และจะ เป็นผู้ทำลายชีวิตรักของระเด่นมันตริไปในที่สุด เมื่อสิ้นคำสาปนางเกนดรีนก็เข้าหักทำลายต้นไม้ ในอุทยานให้ย่อยยับลงไปอีก ได้กินสัตว์เลี้ยงของระเด่นจนหมด และระเด่นมันตริก็ยอมให้นาง เกนดรีนทำทุกอย่าง ซ้ำร้ายกว่านั้น นางเกนดรีนได้ทุลขอนันต์ตาทั้งสองของสามชายา เพียง เพราะนางให้เหตุผลว่าจะขอดวงตาชายาทั้งสามมาทำเครื่องเล่นเพื่อให้ระเด่นมันตริสบายพระทัย ระเด่นมันตริก็ปรารถนาอนุญาต แล้วนางเกนดรีนก็ใช้มีดมาเลาะที่นางอัปสรสุปราภาให้ไว้กรีดควัก ดวงตาของชายาทั้งสามอย่างทารุณ ส่วนเจ้าหญิงทั้งสามก็ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด เมื่อทั้งสองมาพบพระบิดาและพระนัดดาในสภาพนี้ จึงโปรดให้ทั้งสามไปอยู่ที่ทุ่งเบิ้งสระริน เพื่อจะ ได้พ้นจากเงื้อมมือของนางเกนดรีน จากนั้นท้าวตาดหาและประหม่อมสุหรีก็ทรงเข้าถนอมจนสิ้นประชนม ชีพลง แม้ระเด่นมันตริจะโศกเศร้าต่อการจากไปของสององค์ แต่ระเด่นก็ลืมเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ โดยเร็วด้วยยังหลงเสน่ห์นางเกนดรีนอย่างถอนตัวไม่ขึ้น ณ ทุ่งเบิ้งสระริน พระบิดาทั้งสามไม่มี อาหารใดเสวย ต่างก็โหยหิวมากขณะเดียวกันก็ทรงพระครรภ์ใหญ่ขึ้นมาก จนเจ้าหญิงกาเกนหลัง คลอดพระกุมารมาเป็นคนแรก ต่างก็จับพระกุมารฝึกกินเพื่อประทังชีวิต ต่อมาเจ้าหญิงสิงหัดสาหรี ก็คลอดพระกุมาร เจ้าหญิงทั้งสามก็ฝึกพระโอรสกินเพื่อประทังชีวิต อีกเช่นกัน

พอถึงกำหนดคลอดของเจ้าหญิงดาทา ก็เกิดอัศจรรย์ครั้งใหญ่ คือ ปรากฏการณ์
ธรรมชาติดัดแปรปรวนวิปริตไป ซึ่งเป็นช่วงที่เจ้าหญิงดาทาไม่สามารถจะคลอดพระกุมารได้
พระศิวะจึงให้เทพคู่เหว่าขาวไปดูเหตุการณ์ เมื่อทราบเหตุดังนั้น จึงรับสั่งให้เทพดั่งเกนจนชะไป
ช่วยทำคลอดเจ้าหญิงดาทา และได้นำพระโอรสไปฝากนางกวาทองช่วยเลี้ยงดูในป่า เพื่อให้
รอดจากการถูกฝึกกิน พระโอรสมีชื่อว่าอาลิตจึงคิดเสมอว่านางกวาทอง คือ มารดาของตน
ต่อมาเมื่อพระโอรสเติบโตขึ้น นางกวาทองได้บอกความจริงว่า แลพพระโอรสอาลิตไปเฝ้า
นางก้าลุตดาทา ตั้งแต่นั้นมาอาลิตก็ได้หาเลี้ยงดูแม่และน้ำทั้งสองให้อยู่รอดไปวัน ๆ วันหนึ่ง
อาลิตขออนุญาตแม่และน้ำไปเที่ยวยังโลกภายนอก อาลิตได้ขึ้นไปจับพระอาทิตย์ และพระจันทร์
มากินและคิดจะฝากแม่และน้ำ ซึ่งได้ทำให้โลกเกิดวิปริตแปรปรวนอีก ต่อมาวันหนึ่งอาลิตได้เห็น
วัวป่าตัวหนึ่งกำลังวิ่งไล่แทงผู้คน จนได้รับบาดเจ็บล้มตายเป็นอันมาก อาลิตจึงตรงเข้าจับวัวนั้น
ได้ จนวัวตัวนั้นเชื่องอย่างประหลาด เหตุการณ์นี้จึงทำให้ชาวบ้านและเด็ก ๆ ทั้งหมดรู้สึกชื่นชม
ในตัวของอาลิตผู้มีรูปร่างมีอัธยาศัยดี และมีจริยวัตรตรงตามคติกับชาวบ้านทั่วไป หลายคนพากันลง
ความเห็นว่าเป็นโอรสกษัตริย์กฤษีอย่างแน่นอน จากนั้นมาอาลิตก็ได้กลายเป็นผู้นำ
ของพวกเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน จนเด็ก ๆ ก็พากันยกอาลิตให้เป็นกษัตริย์ของพวกเขา และพากัน
ไปสร้างบ้านเมืองจำลองเพื่อให้อาลิตปกครอง จนอาลิตเติบโตเป็นหนุ่มใหญ่ขึ้นก็ได้ข่าวว่าใน
ราชสำนักกฤษีนั้นได้จัดให้มีการแข่งขันดีใจขึ้น อาลิตและพวกเด็ก ๆ จึงพากันมา และทำ
ระเด่นมันตรีดีใจจนได้รับชัยชนะกษัตริย์ ขณะนั้นเองระเด่นมันตรีก็สามารถจำพระโอรสของตนได้
จึงได้ตั้งพระโอรสให้เป็นผู้บัญชาการเรือเสวย

ฝ่ายนางเกนดวัน เมื่อรู้ว่าระเด่นมันตรีได้ให้พระโอรสของตนมาอยู่ในราชสำนักก็เกิด
หลงใหลในรูปโฉมของอาลิต แลพยายามเสนอตัวให้อาลิตทุกวิถีทาง แต่อาลิตก็ไม่ยอมเป็นสวามี
ของนาง นางจึงโกรธแค้นออกอุบายให้อาลิตนางู เสือ ดะขามมาเห็นนาง อาลิตก็นำมาให้โดย
ตัวเองไม่เป็นอันตรายอย่างใด ต่อมานางจึงออกอุบายใหม่ให้อาลิตไปสวรรค์เพื่อไปนารมทองของ
นางฟ้าสุประกามาเห็นนางจงได้ พิธีไปสวรรค์นั้นจะต้องโดนเข้ากองไฟ (ในทานองเดียวกับแบหลา)
แต่ก็ปรากฏว่าอาลิตหายเข้าไปในนั้นได้โดยไม่ต้องเสียชีวิต ซึ่งหลายคนก็คิดว่าอาลิตได้ตาย แล้ว
แต่ที่จริงอาลิตได้มาปรากฏตัวบนสวรรค์ พบกับนางอัปสรสุประกา นางเกิดหลงใหลในรูปโฉม
ของอาลิต จึงถูกอาลิตหลอกเอาร่มทอง ดวงตาทั้ง 6 ดวงของแม่และน้ำทั้งสองพร้อมทั้งยารักษาตา
ไป แล้วอาลิตก็ได้หลบหนีจากสวรรค์ หนีดวงตามาใส่คืนให้มารดาและน้ำดังเดิม จากนั้นอาลิตก็

หาพิธิทำลายดวงวิญญาณนางเคนดร์จนจนถึงแก่ความตาย ซึ่งยังความโศกเศร้าให้แก่ระเด่นมันตรี
อย่างมาก ตั้งแต่บัดนั้นมาระเด่นมันตรีก็เอาแต่คิดถึงนางเคนดร์จนตายตามนางไป

9. भागस्यंभर

เรื่องนี้เป็นวรรณคดีบาทสี่เขียนขึ้นบนนางปาล์มโดยกวีนิพนาม ซึ่งอาจจะเป็นพราหมณ์
หรือกษัตริย์ ต่อมาได้แพร่กระจายเข้าไปในชวาในราวตอนต้นของศตวรรษที่ 15 จากนั้นเรื่อง
นี้ก็ได้รับการแต่งเติมเสริมเรื่องขึ้นใหม่มาโดยตลอด พระเอกของเรื่องคือเจ้าชายโกริบัน และ
ใช้นามปลอมว่า บากุส เพื่อจะได้มีบทบาทด้านการผจญภัย และด้านความสัมพันธ์อันเรื่องรัก ๆ
ใคร่ ๆ กับเจ้าหญิงองค์อื่นที่มีเชื้อสายเลือดเดียวกัน นางรองของเรื่องนี้คือ เจ้าหญิงหญิงนิทรบุตร
ระตู่จะมีบทบาทเด่นกว่าเจ้าหญิงดาหาซึ่งเป็นนางเอกของเรื่อง เรื่องนี้มีต้นฉบับเก็บไว้ในหอสมุด
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พิพิธภัณฑ์ ประเทศอังกฤษ ได้รับการปริวรรตขึ้นใหม่จากต้นฉบับในปาล์มโดย
มิชชันนารีอาร์ แวน เอ็ก ต่อมา ดร. ชูการ์ได้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม พร้อมทั้งให้คำวิจารณ์ และมีภาพ
ประกอบคำอธิบาย ดังมีเนื้อเรื่องย่อต่อไปนี้

เจ้าหญิงหญิงนิทรแห่งอาณาจักรชวาได้สุบินนิมิตไปว่า บากุสยัมบระระเด่นรัชทายาท
แห่งโกริบันได้มาร่วมสังวาสกับนาง เมื่อนางตื่นบรรทมขึ้นมาก็รู้สึกปั่นป่วนใจเอาแต่รำทวน จิวชา
ในฝัน นางรับใช้ได้แนะนำให้นางไปทูลขอพระบิดาให้สร้างรูปปั้น 2 รูป ให้แก่นางรูปหนึ่งแทน
องค์เจ้าชายโกริบัน และอีกรูปหนึ่งก็แทนเพื่อนร่วมตายของเจ้าชายนามว่า เสมา (ตัวตลกใน
เรื่อง) พระบิดาทรงปรานออนุญาตให้นางได้สรรเสริญบูชารูปปั้นขององค์เจ้าชายโกริบัน ด้วย
คิดว่ารูปปั้นนั้นเป็นตัวแทนของเทพ ขณะนั้นเองบากุสยัมบระได้เดินทางมาพร้อมกับเสมาไปทั่ว
แคว้นแดนชวาบาลี เพื่อจะติดตามหาเจ้าหญิงดาหาที่ได้หายตัวไปอย่างลึกลับ จนต่อมาทั้งสอง
ได้เดินทางพลัดเข้าไปในเมืองมาตะฮัน ทั้งสองคนถูกทหารจับนำตัวไปเข้าเฝ้าระตู่ ระตู่รู้สึก
ชอบใจในรูปงาม อัธยาศัย และกิริยามารยาทที่ผิดจากคนทั่วไป โดยหารู้ไม่ว่าบากุสคือองค์ชาย
โกริบัน ระตู่ได้ขอให้บากุสและเสมาพักอยู่เมืองนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อหวังจะให้บากุสเป็นทูตไปทูลขอ
พระบิดาหาให้ตน บากุสจึงต้องช่วยให้ความหวังของระตู่เป็นผลสำเร็จ ทั้ง ๆ ที่ตัวเองไม่ยอม
จะเป็นสื่อให้ ด้วยเจ้าหญิงดาหาก็คือคู่ตุนาหันของตัวเอง และเมื่อบากุสไปถึงราชสำนักดาหา
ที่วากติรี (ดาหา) เองก็จำบากุสไม่ได้ ทั้งยังตอบปฏิเสธคำขอร้องขอของระตู่ เนื่องจากพระบิดา

ได้หมั้นกับเจ้าชายโกริบันไว้แล้ว อีกทั้งบัดนี้เจ้าหญิงดาหาก็ยังหายตัวไป ต่อมาบากุสก็ถูกขอร้อง
 ให้ไปเป็นทูตที่เมืองดาหาอีก คราวนี้ท้าวดาหาเริ่มส่งเลพระทัย ทั้งนี้ก็เพราะได้ยินข่าวว่า
 เจ้าชายโกริบันก็หายตัวไปอย่างลึกลับ จึงใคร่รักษาหน้าใจของระตูด้วยการต่อรองว่าจะต้องนำ
 ของบางสิ่งที่ยากจะหามาได้มาถวายเป็นของขวัญ อันได้แก่ ทะเลน้ำผึ้ง และภูเขากายาน
 ถ้าระตูจะตามันสามารถนำสิ่งเหล่านี้มาถวายให้ได้ ท้าวดาหาก็กินดีจะยกพระธิดาให้

ขณะนั้นที่เมืองต้นหยงบิทรุ ระตูผู้เป็นพระบิดาของนางต้นหยงก็ได้กลายเป็นราชา
 ไปตามคำสาปของพระเป็นเจ้า ระตูมีสิทธิจะกินคนในแผ่นดินได้ ส่วนพระธิดาก็ยังสรรเสริญบูชา
 รูปปั้นของบากุสอยู่ด้วยความหวังว่า นางจะได้บากุสมาเป็นของตนในวันหนึ่ง ส่วนที่เมืองดาหา
 หลังจากที่พระธิดาได้กลับมาถึงเมืองโดยปลอดภัยแล้ว ท้าวดาหาก็กได้ถามความเห็นของเจ้าหญิงว่า
 จะตกลงรับของขวัญนั้นของระตูหรือไม่ ที่แรกนางก็รีรอที่จะตอบ แต่ในที่สุดเพื่อเห็นแก่ความสุขสงบ
 ของอาณาจักรราชราฐที่จะไม่ต้องได้รับความเดือดร้อนจากการสงคราม นางจึงตอบตกลงรับนั้น
 ขณะเดียวกันก็ยังมีความหวังว่า วันหนึ่งเจ้าชายโกริบันจะกลับมาช่วยนางได้ ส่วนบากุสหลังจากไป
 แจ้งความประสงค์ของท้าวดาหาต่อระตูแล้ว ตัวเองก็สมควรจะต้องออกเดินทางเพื่อหาทะเล
 น้ำผึ้ง และภูเขากายานมาให้ได้ตามคำขอร้องของระตูผู้ได้ให้การอุปถัมภ์ต่อเขา เมื่อบากุสมาถึง
 ที่อยู่ของดุกุห์ (ฤๅษี) บากุสก็แจ้งความประสงค์ในการเดินทางครั้งนี้ให้พระฤๅษีทราบ พระฤๅษีจึง
 บอกว่าของมีค่าเหล่านี้ขณะนี้อยู่ในความครอบครองของระเด่นบุตรของระตูต้นหยงบิทรุในดินแดน
 อันไกลโพ้น ส่วนระตูนั้นบัดนี้ก็ได้กลายเป็นราชาสไบแล้ว แต่พระทัยพระธิดายังมีจิตปรหวัตถึง
 บากุสทุกเวลา บากุสจึงเฝ้าลาพระฤๅษีและมุ่งมุ่งที่จะไปนำสิ่งเหล่านี้มาให้ได้ ด้วยตัวเองถือสังจจะ
 ที่มีต่อระตูแล้ว บากุสจึงเฝ้าลาพระฤๅษีและได้เข้าอาศัยในบ้านพักของเดเบอองและภรรยา ทั้งสอง
 เป็นคนยากจนแต่ก็ให้การต้อนรับแก่บากุสเป็นอย่างดี ด้วยความมีน้ำใจนี้เอง ปรากฏว่าได้เกิด
 สิ่งอัศจรรย์ขึ้น คือ อาหารภายในบ้านแม้จะมีน้อย แต่ก็กลับยังมีมากขึ้นกว่าเดิม ก่อนบากุสจะจาก
 ไป ก็ได้ให้เซ่มุกสองเม็ดแก่เดเบออง ตั้งแต่นั้นมาเดเบอองก็สามารถจับปลาได้มากขึ้นอีก บากุส
 ได้เดินทางมาถึงเมืองยามินหลา ระตูได้รับบากุสเป็นบุตรบุญธรรม และยินดียกพระธิดาองค์โตให้
 บากุส แต่บากุสก็ปฏิเสธ จนวันหนึ่งบากุสป่วยหนัก พระธิดาองค์โตของระตูได้มาปฐมพยาบาลจน
 บากุสหายป่วย บากุสจึงยินดีรับพระธิดาเป็นชายา แต่แล้วบากุสก็ได้ทูลลาระตูเพื่อหาหน้าที่ของตน
 ให้สำเร็จ การจากไปของบากุสได้ทำให้พระธิดาและระตูอาลัยรักบากุสมาก

บากุสและเสมารได้เดินทางมาถึงเมืองดันทงบิทรู ได้แอบเข้าไปอยู่ในอุทยาน เมื่อพระบิดามาถึงอุทยาน บากุสและเสมารก็ซ่อนตัวอยู่หลังรูปปั้น แต่พระบิดาก็ทรงรู้และพยายามแอบซ่อนให้บากุสและเสมารพ้นจากสายตาของระตุรากลส แต่เมื่อระตุรได้กลิ่นสาบของมนุษย์ พระบิดาก็หาทางให้ระตุรไปพ้นจากอุทยาน ด้วยการหลอกให้พระบิดาของตนไปหาไข่มุกจำนวนหลายร้อยมาให้นางบ้าง หลอกให้พระบิดารากลสไปชักผ้าไหมสีเขียวให้สีจางหายไปหมดบ้าง ระตุรก็หลงเชื่อจึงยอมทำตามคำอ้อนวอน พระบิดาดันทงก็ได้นำทั้งสองออกจากที่ซ่อน และเมื่อถึงห้องพระบรรทม นางก็เสนอตัวเป็นชายาของบากุส แต่หลังจากนั้นระตุรากลสก็รู้ความจริงจนได้ จึงตรงเข้ามาจะฉีกบากุสกิน นางจึงขอร้องให้บากุสเรียกพญาครุฑมาเป็นพาหนะพานางและเสมารหนีไป แต่บากุสก็ไม่สามารถเรียกให้ได้ นางจึงวิงวอนขอให้พระวิษณุมาช่วยนาง พระวิษณุจึงปรากฏองค์และแปลงร่างเป็นพญาครุฑพาทั้งสามบินหนีไปไกล แต่กระนั้นระตุรก็ติดตามมาอย่างกระชั้นชิด นางจึงได้โปรดเมื่อดไข่มุกให้กลายเป็นป่าทึบบ้าง ภูเขาสูงบ้าง เป็นทะเลบ้าง แต่ระตุรก็ไม่ละความพยายาม นางจึงตัดสินใจโปรยไข่มุกวิญญาน จนทำให้ระตุรสิ้นชีพทันที

นางดันทงบิทรู (ตอนนี้ใช้นามว่า กาลุหิจินตยหรา) ก็เศร้าเสียใจมากที่ได้ทำให้พระบิดาของตนต้องตาย จากนั้นก็ร่วมกันทำพิธีปลงศพพระบิดาตามธรรมเนียม ด้วยการนำศพไปลอยแพ นางทำพิธีหวิธม แล้วรดน้ำพระบิดาด้วยน้ำบริสุทธิ์เพื่อทดแทนพระคุณและขอกภัยโทษ จากนั้นก็เผาศพพร้อมกับรูปวัวไม่ให้เป็นเถ้าถ่านเพื่อส่งศพไปสวรรค์ เถ้าถ่านนั้นได้กลายร่างเป็นเทพบุตร ทั้งนี้ก็เพราะเดิมเทพบุตรถูกสาบมาก่อน เทพบุตรหรือระตุรากลสไม่สามารถจะจำเรื่องของตนได้เลยว่าอะไรได้เกิดขึ้นมาก่อน แต่ระเด่นโกวิป็นและพระบิดาได้เล่าเรื่องทั้งหมดถวายพร้อมกันนั้น เจ้าชายได้ทูลขอแต่งงานกับเจ้าหญิงทันที เทพบุตรก็อวยพรคนทั้งสอง จากนั้นก็เรียกพระบิดาให้เข้ามาเล่าเพื่อสั่งสอนหลักปฏิบัติการณ์เป็นภรรยาที่ดี แล้วเทพก็เข้าสิงสถิตในเจดีย์และมีนางอัปสรสององค์เฝ้าปรนนิบัติ พระบิดาก็รู้สึกเสียใจมากที่พระบิดาหายไป บากุสจึงได้ปลอบใจให้นางสงบใจ พญาครุฑได้บินมณฑลดูฤกษ์มาตรัสปลอบใจอีกและให้ข้อคิดนางเกี่ยวกับความตายที่ต้องมีขึ้นทุกคน จากนั้นพระฤกษ์ก็พาบากุสและเจ้าหญิงไปอาศัยอยู่ในอาศรมของตน

ประวัติผู้เขียน

นายอินทัย จินาพร เกิดวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2503 กรุงเทพมหานคร สำเร็จ
 การศึกษาระดับปริญญาตรีอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2523 ได้เกียรตินิยมอันดับสอง จากนั้นได้ทำงานเป็น
 อาจารย์ในโรงเรียนกวดวิชา มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย จนปีการศึกษา 2535
 ได้เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย ปัจจุบัน
 ทำงานเป็นอาจารย์ในหมวดวิชาภาษาไทย โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย กวดวิชา มูลนิธิแห่งสภา
 คริสตจักรในประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย